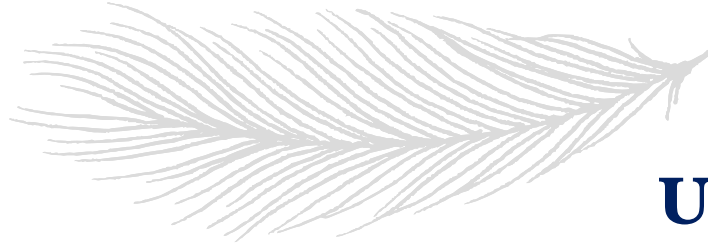

Ukrayna-Rusya Savaşı ve Türkiye Ekonomisi

ULİSA12

2022 | Ağustos

Genel Koordinatör

İbrahim Aydın, Ph. D.
Rektör ve Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Editör

İbrahim Demir, Ph. D.
Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Sayı Editörü

İbrahim Demir, Ph. D.
Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Katkıda Bulunanlar

Harun Uçak, Ph. D.
Prof. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Ceyhun Can Özcan, Ph. D.
Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi

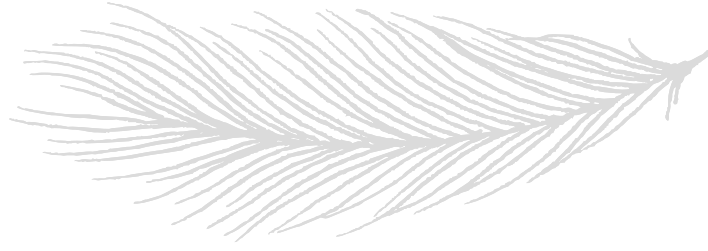
Kenan Aslanlı, Ph. D.
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi & İran Araştırmaları Merkezi

Tasnima Jahan Suraiya
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü
Institute for International Relations and Strategic Research (IRSR)
© 2022

Giriş

Türkiye, jeopolitik konumu gereği fırsatlar ve tehditlerle dolu bir coğrafyanın merkezinde yer almaktadır. Henüz COVID-19 küresel salgınının ekonomik etkileri sarılmadan, Türkiye ekonomisinin yapısal özellikleri gereği yeni ekonomik yaralar açacak bir gelişme yaşandı ve Rusya-Ukrayna savaşı patlak verdi.

2020'nin ilk yarısında COVID-19'un ekonomik etkileri üzerine yayımlanan ULİSA12 sayısında, özellikle oluşan ekonomik stres nedeniyle küresel düzende meydana gelebilecek kırımlara ve post-COVID şoklara dikkat çekmiştik. Bu manada Ukrayna Savaşı beklenmedik bir gelişme değildi.

Ukrayna Savaşı'ndan ekonomik olarak en çok etkilenen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Bunun en önemli sebepleri Türkiye-Ukrayna-Rusya coğrafi yakınlığı, bu ülkelerle turizm, tarım, enerji ve savunma sektörlerindeki ticari ilişkiler ve stratejik iş birlikleridir. Bu yüzden ULİSA12'nin bu sayısı Ukrayna-Rusya Savaşı ve Türkiye ekonomisi konusuna ayrılmıştır.

Bu sayı, ULİSA tarafından organize edilen ve benzer konuların işlendiği çevrimiçi panelden doğmuştur. Bu sayıda Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi'nden Profesör Harun Uçak savaşın Türkiye tarım sektörü üzerindeki etkilerini ele almıştır. Necmettin Erbakan Üniversitesi'nden Doçent Ceyhan Can Özcan savaşın Türkiye'nin turizm sektörü üzerindeki etkilerini incelemiştir. İran Araştırmaları Merkezi'nden Doktor Kenan Aslanlı yaptırım kısılacındaki Rusya ekonomisini ele alırken, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden Tasnima Jahan Suraiya ise savaşın Türkiye ekonomisi üzerindeki genel etkilerini ele almıştır.

Şunu ifade etmek gerekir ki Ukrayna Savaşı'nın Türkiye ekonomisi, bölge ekonomileri ve küresel ekonomi üzerindeki etkilerini tam manasıyla ortaya koyabilmek için çok erkendir. Bu etkiler için zaman serisi çalışmaları yapılmalıdır ve özellikle 'yıllık' zaman serileri için yeterli zaman henüz geçmemiştir. Ancak ekonomik etkilerin yönünü ve büyüklüğünü anlamak bakımından keşfedici ve betimleyici çalışmalar yapılmalıdır. ULİSA12'nin bu sayısı tam da bu amaca hizmet etmektedir ve bu gözle dikkate alınmalıdır.

Sayıya katkı veren alanında uzman saygın araştırmacılara, ULİSA ekibine, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İbrahim Aydın'ya ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Muhsin Kar'a çevrimiçi panele katkıları için teşekkürü borç bilirim.

'Coğrafya kader'dir ancak bu kader 'mutlak' değildir. Türkiye, çetin bir coğrafyanın tam merkezinde yer almaktadır. Bilgi, şuur, feraset, cesaret ve çalışma her ortamda bir çıkış sunacak ve tehditleri fırsatlara çevirme gücü verecektir. Coğrafya ve diğer şartlar ne olursa olsun, kısa orta ve uzun vadeye göre takip edilecek ekonomik reçete aynıdır: Etkinlik, verimlilik, yenilik/buluş, ticaret kazançları ile gelecek dengeli büyüme ve adil bölüşüm. Bu manada ULİSA12'nin bu sayısının, Ukrayna-Rusya savaşını ekonomik manada daha iyi çözümlememize ve bu çözümlemeye göre daha iyi konumlanmamıza yaramasını diliyorum.

Sayı Editörü

Özet

- Günümüzde dünya gıda ve tarımsal üretim düzeyi, adil ve etkin bir dağıtım yapılması durumunda tüm dünya nüfusuna yetecek düzeydedir. Fakat, son birkaç yılda en fazla gündemde olan konulara bakıldığında iklimsel nedenlere bağlı kuraklık, pandemi ve en güncel olarak da savaş özellikle tarımsal ürünlerin fiyatları üzerinde oldukça spekülative bir ortam sağlamıştır. Bu bağlamda tarım sektörünü sadece ekonomik bir boyutta değil, güvenlik çerçevesinde ele alınması gerekir.
- 2008 yılında tarihi zirvesine ulaşan gıda fiyatları Ukrayna Savaşı öncesinde de önemli derecede artmıştır. Son dönemdeki fiyat gelişmelerini sadece arz-talep dengesinde değil, spekülative süreçler ve devletlerin uluslararası gıda arzı güvenliği etkileyen müdahaleleri bağlamında da değerlendirmek oldukça önemlidir.**
- Savaş dönemlerinde gıda fiyatları ve gıda arz güvenliği ile ilgili tartışmaların artması doğal bir süreç olmakla beraber, Rusya ve Ukrayna'nın dünyanın en önemli tarımsal emtia üreticileri arasında yer alması ve her iki ülkenin de net ihracatçı konumunda olması konuyu küresel boyuta taşımaktadır. Özellikle buğday ve ayçiçeği üretimi ve ticareti iki ülkenin tarım sektöründe önemli bir paya sahiptir.
- Rusya ve Ukrayna birlikte değerlendirildiğinde, dünya buğday üretiminin yaklaşık %14'ünü, Ayçiçek üretiminin ise %55'ini gerçekleştirmektedirler.**
- Rusya ve Ukrayna Türkiye'nin hem ihracat hem de ithalatı içinde önemli payı bulunan iki ülkedir. Son dönemlere kadar genellikle ihracatçıların yaşadığı sıkıntılar ve uygulanan kotalar bağlamında bu ülkelere yapılan ihracat daha fazla medyaya yansımaktaydı. Bununla beraber, son zamanlardaki buğday ve ayçiçeği ile ilgili tartışmalar dikkatin ithalat üzerinde de yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye bu iki ülkeden önemli oranda hububat ve Ayçiçek yağı (tohum ve yağ) ithal etmektedir.
- Savaşın özellikle Ukrayna tarafındaki üretim azaltıcı etkisi küresel tarım piyasaları açısından olumsuz bir durum ortaya koymaktadır. Bu durum birçok ülkenin buğday ve ayçiçeği üretimlerini**

tekrar gözden geçirmelerini sağlayacaktır.

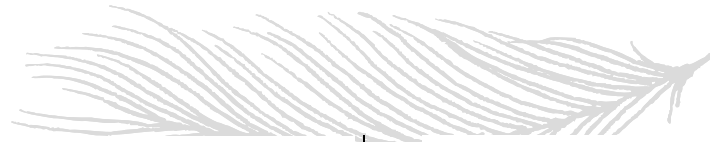
- Tarım sektörünün giderek daha sermaye yoğun üretim şekline dönüşmesi, hububat ve yağ gibi temel gıda ürünlerinde az sayıda ülkenin küresel hakimiyet kurması birçok ülke açısından kırılgan bir durum oluşturabilecektir.
- Batı ülkeleri Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar uygulanacağını duyurmuştur. Ekonomik yaptırımların kapsamına bakıldığında kapsamı oldukça geniş olmakla birlikte daha çok siyasi, ekonomik, finansal, enerji, turizm hatta sosyal ve kültürel alanları kapsamaktadır.**
- Turizm sektörü özellikle savaşın etkilerinin çok etkin bir şekilde hissedildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm liberal bir özellik taşımaktadır ve o nedenle turizm talebini sınırlayıcı yasaların ve turizmin önündeki bürokratik, politik, askeri, ticari vb. engellerin olmaması gerekmektedir.
- Türkiye turizm ekonomisi ve sektörü başta Rusya daha sonra Ukrayna pazarına bağımlılığı oldukça yüksek olan bir ülkedir.**
- Turizm sektörü özellikle çarpan etkisi oldukça yüksek olan bir sektör olması nedeniyle ekonomiler için adeta bir bacasız sanayi olarak görülmektedir.
- 2021 yılında Türkiye'ye en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında bir önceki yıla göre yüzde 120,52 artış ile Rusya Federasyonu birinci, Ukrayna yüzde 106,49 artış ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı 2019'da 7 milyon iken, pandemi etkisindeki 2020'de 2,1 milyon, 2021'de ise 4,7 milyon olarak gerçekleşmiştir. Son 3 yılda Türkiye, Rusya ve Ukrayna'dan 20 milyonun üzerinde turist ağırlamıştır.**
- Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle turizm gelirindeki hedefler riske girmiş görünmektedir. Turizmciler, her yıl milyonlarca turist geldiği Rusya ve Ukrayna pazarlarını kaybettiklerini belirtmektedir.
- Ukrayna'daki psikolojik ve ekonomik etkilerin savaştan sonra da devam edeceği bugün itibari ile kesinlik kazanmıştır. Benzer şekilde, Rusların da ağır**

ekonomik yaptırımlar nedeniyle alım gücünü kaybedeceği ve turizm harcamalarını iptal edeceği düşünüldüğünde 2022 yılı için Ukrayna turizm pazarı ölü bir Pazar; Rusya ise umutsuz bir Pazar olarak düşünülmelidir.

- Rusya-Ukrayna savaşının turizm sektörü açısından önemli kayıplar yaratacağı grafiksel ve sektörel analizler açısından açık bir şekilde görülmektedir.
- **Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya askeri müdahalesinden sonra bu ülkeye 2014 yılından uygulanmaya başlayan yaptırımlara hızla yenileri eklenmeye başladı. Sonuçta Rusya ekonomisi İran'ı da geride bırakarak yaklaşık 8000'den fazla yaptırım ile dünyanın en fazla yaptırım uygulanan ekonomisi haline geldi.**
- Yaptırımlar ve ambargolar Rusya ekonomisinin bel kemiğini oluşturan petrol, doğal gaz, kömür, metal ve diğer doğal kaynaklar ihracatını da vurdu.
- **Yaptırımların ekonomik sonuçlarının ön görülmesinin zorluğuna ve savaşın hangi senaryo ile sonuçlanacağını bilinmemesine rağmen, Rusya'nın içinde ve dışarıda çeşitli kurum ve kuruluşlar ve ekonomistler tarafından ileri sürülen kötümser öngörüler ülke ekonomisinin (gayri safi yurtiçi hasıla- GSYİH) 2022 yılında %10 civarında küçüleceği, enflasyonun ise %15-20 aralığında olacağı yönündedir.**
- Azalan petrol ve doğal gaz ihracat hacimlerini yüksek enerji fiyatları telafi ediyor. Rusya, artan dünya enerji fiyatları ve rublenin devalüasyonu nedeniyle yaptırımlar nedeniyle bütçe gelirlerinin düşmesini bir süre önleyebilir. Ama Rusya federal hükümeti bütçeye toplanan petrol ve doğal gaz gelirlerinin harcanmasına sınır getirmek için uygulanan bütçe kuralının uygulanmasından 2022 yılında vazgeçti. Bu, 2022 yılında Ulusal Refah Fonu'na gidecek olan tüm petrol ve gaz gelirlerinin ekonomiyi desteklemek için harcanacağı anlamına geliyor.
- **Yaptırımlar kapsamında en büyük Rusya bankaları olan Sberbank ve VTB dâhil olmak üzere önemli bankalarla işlemler önemli ölçüde yasaklandı. Yaptırımlar**

bankaların varlıklarının dondurulmasını, Batılı firmaların onlarla operasyonlarının yasaklanmasını, Rusya ihracatçıları tarafından kaynak temini için bu bankalarda özel hesaplar açılmasının yasaklanmasını kapsıyor. Tüm bu nedenlerle 2022 yılında Rusya şirketlerine verilen yurtdışı kredilerde önemli bir azalma bekleniyor.

- Uzun süreli dış kısıtlamalar bağlamında Rusya ekonomisinin yapısal dönüşümü, yatırım malları ve bazı az karmaşık teknolojilerin üretiminde belirli artışla birlikte bir dizi endüstride teknolojik gerilemeye neden olacaktır.
- **Yaptırımlar ve alınan siyasi kararlar sonucu Rusya'da faaliyet gösteren 1.200 yabancı şirketten yaklaşık 800'ü ülkeden ayrıldı (bunlar arasında IBM, Microsoft, Kellogg's, Nokia, Panasonic, McDonald's, Starbucks gibi markalar da var) ve sadece başkent Moskova'da yaklaşık 200.000 kişinin işini devamlı kaybedebileceği ihtimal edilmektedir. Ama tüm bunların yanı sıra, Ukrayna'ya yapılan askeri müdahale Rusya iş dünyasını ve yerel şirketleri de derinden etkiledi.**
- Türkiye ekonomisi, Rusya-Ukrayna savaşı ile daha da derinleşen enerji ve gıda krizlerinden fiyat ve ürünlerin ithalatında kesintiler anlamında etkilenebilir. Ukrayna ile yapılan savunma sanayi alanındaki ortak projeler ve Türk inşaat şirketlerinin Rusya'daki faaliyetleri de krizden sonra bazı sorunlar ile karşılaşabilir. Rusya-Ukrayna krizinin Türk şirketleri için açtığı fırsatlara ise Rusya piyasasında yabancı (genelde Batılı) şirketlerin çekilmesi ile oluşan boşluğu çeşitli sektörlerde yatırım ve ticaret ile doldurma fırsatını dâhil edebiliriz. Avrupa ülkelerinin pandemiden sonra Türkiye'ye alternatif üretim üssü gibi artan ilgisi savaştan sonra yeni boyut kazanabilir.
- **Turkey shares a maritime border with Russia and Ukraine on the Black Sea, and has cordial relations with both. Turkey's economy might be severely harmed by the present and prospective war between the two nations.**
- With an annual consumer inflation rate of over 73.5%, Turkey is likely to shock some of the hardest hits from the conflict as both Russia and Ukraine are important economic partners for

Turkey, with important links in tourism, agricultural trade, energy, and even the defense industry.

- **The longer Russia's invasion of Ukraine continues, the more severe the impact on the world economy, including Turkey's.**

- An important observation is that, since the war is going on in Ukraine region, trade with Ukraine has dropped a lot more than trade with Russia.

Ukrayna Savaşı'nın Ekonomik Etkileri: Tarım

Harun Uçak, Ph. D.

Prof. Dr.

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Giriş

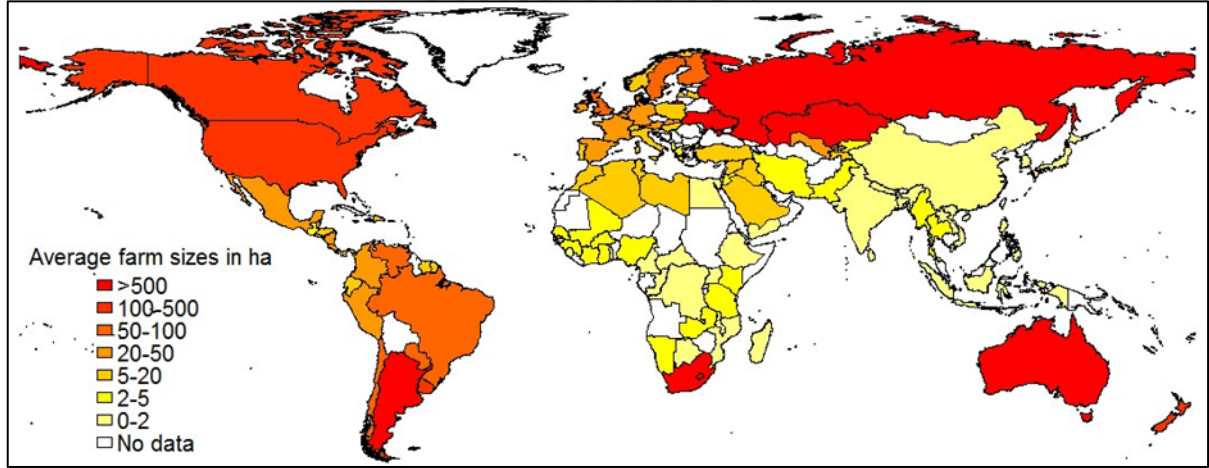
Nüfus bilimci ve politik iktisat teorisyeni Thomas Robert Malthus 1789 yılında nüfus artışı ile ilgili ve daha sonra çokça tartışılan makalesini yayınladı. Bu çalışmaya göre, nüfus artışı gıda maddeleri arzından daha hızlı oranda artacaktır ve kişi başına düşen gıda miktarı zamanla azalacaktır. Malthus'un yoğun eleştirilere konu olan iddiasına göre salgın, savaş, kıtlık vb. nedenlere bağlı olarak nüfus dengesi yeniden sağlanacaktır. İnsanoğlunun teknolojik gelişmeye bağlı olarak tarımsal verimliliği ve üretimi arttırması, bir bütün olarak dünya nüfusunun gıda ihtiyacı ile ilgili sorunları önemli ölçüde çözmüştür. Ancak, özellikle salgın, kıtlık ve savaş dönemlerinde gıda krizleri öncelikli tartışma konusu haline gelmektedir. Son dönemdeki gıda ile ilgili tartışmaların ve tepkilerin tarihsel hafıza göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Ukrayna ve yakın bölgesini de kapsayan tarihin en fazla insan kaybının yaşandığı savaş olan II. Dünya Savaşı sırasında, gıda yetersizliğinin ve bağlı rahatsızlıkların ciddi etkileri olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Günümüzde dünya gıda ve tarımsal üretim düzeyi, adil ve etkin bir dağıtım yapılması durumunda tüm dünya nüfusuna yetecek düzeydedir. Fakat, son birkaç yılda en fazla gündemde olan konulara bakıldığında iklimsel nedenlere bağlı kuraklık, pandemi ve en güncel olarak da savaş özellikle tarımsal ürünlerin fiyatları üzerinde oldukça spekülative bir ortam sağlamıştır. Buna bağlı olarak fiyatlardaki dalgalanma üretim-tüketim dengesindeki dalgalanmadan çok daha büyük düzeydedir. Özellikle son 3 yılda gıda fiyatlarının genelinde yüksek derecede fiyat artışı görülmektedir. (Bakınız Şekil 1). Ukrayna savaşının, hâlihazırda yükselen fiyatlar ve COVID-19 pandemisinin etkileriyle mücadele edildiği bir anda ortaya çıkması, tarım sektörünün stratejik önemini daha da arttırmıştır. Bu bağlamda, tarım sektörünün sadece ekonomik boyutu ile değil, gıda arz güvenliği açısından da

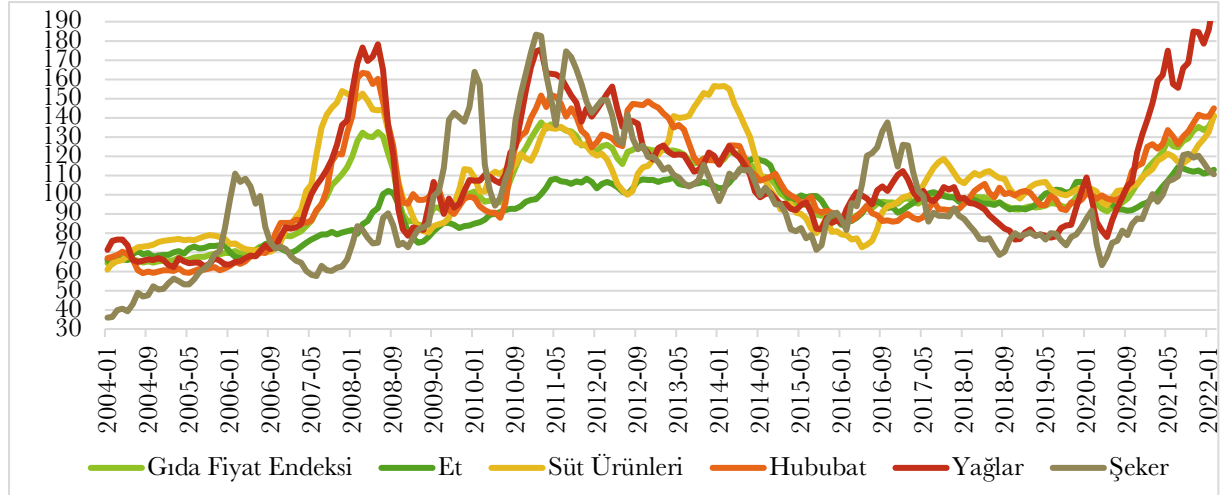
değerlendirilmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır. Emek yoğun bir tarımsal üretim, emeğin bol bulunduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için dış ticarete karşılaştırmalı bir üstünlük sağlayabilirdi. Fakat günümüzde tarımsal üretimin geçmişe göre daha sermaye yoğun üretime dönüşmesi, tarımsal dış ticarete yaşanacak liberalleşme süreçleri, birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için önemli bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Özellikle temel tarımsal ürünlerde ölçek ekonomisine bağlı olarak sermaye yoğun üretim süreçleri, teknolojik gelişmeleri daha hızlı içselleştirebilmektedir. Bu bağlamda, geniş topraklara sahip ABD, Kanada ve Avustralya gibi yeni kıta ülkeleri ve merkezi planlamadan serbest piyasa ekonomisine geçen geçiş ülkeleri (özellikle ortalama tarımsal işletmeleri büyük olanlar) ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Braun ve Mirzabaev (2005) tarafından hazırlanan Şekil 1 incelendiğinde, Rusya, Ukrayna ve Kazakistan'ın dünya tarımındaki yeri ve öneminin ne kadar yüksek olduğu, ölçek ekonomisi etkisiyle de güçlü tarımsal dış ticaret olanaklarına sahip oldukları görülmektedir. Gerek son zamanlardaki Kazakistan'daki gelişmeler gerekse Ukrayna'daki güncel gelişmeler tarım sektörün stratejik yönüyle değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu makalede, Rusya ve Ukrayna'nın küresel tarım sektörüne etkisi buğday ve ayçiçeği tarımsal ürünleri özelinde değerlendirilecektir.

Gıda fiyatlarında yaşanan krizin, gıda piyasalarının zaten yükselen fiyatlar ve COVID-19 pandemisinin etkileriyle mücadele ettiği bir anda ortaya çıkması, küresel boyutta ortaya çıkabilecek gıda krizleri ile ilgili tartışmaları arttırmaktadır. Şekil 2'de Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından hazırlanan gıda fiyatlarındaki tarihsel gelişme süreci yer almaktadır. 2008 yılında tarihi zirvesine ulaşan gıda fiyatları Ukrayna Savaşı öncesinde de önemli derecede artmıştır. 2008 öncesinde küresel düzeyde bir pandemi ve küresel tarımsal üretimi etkileyebilecek Ukrayna Savaşı benzeri bir çatışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda son dönemdeki fiyat gelişmelerini sadece arz-talep dengesinde değil, spekülative süreçler ve devletlerin uluslararası gıda arzı güvenliği etkileyen müdahaleleri bağlamında da değerlendirmek oldukça önemlidir.

Şekil 1. Ortalama Tarımsal İşletme Büyüklükleri

Kaynak: Braun, J. V. and Mirzabaev, A. (2005).

Şekil 2. Küresel Gıda Fiyatları

Kaynak: FAO

Rusya ve Ukrayna'nın Dünya Tarımındaki Yeri

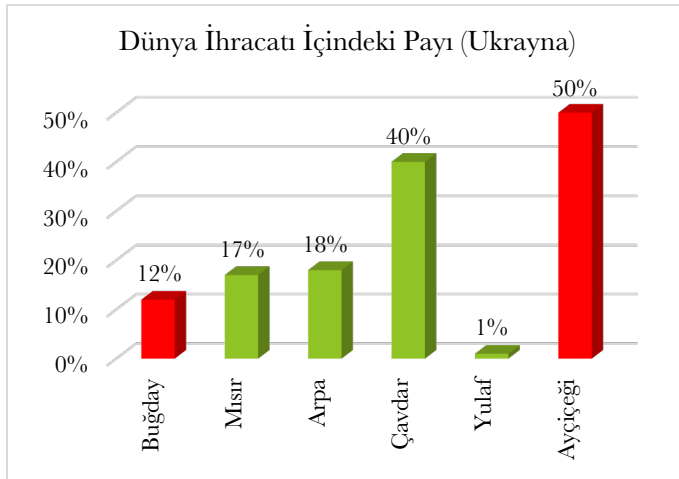
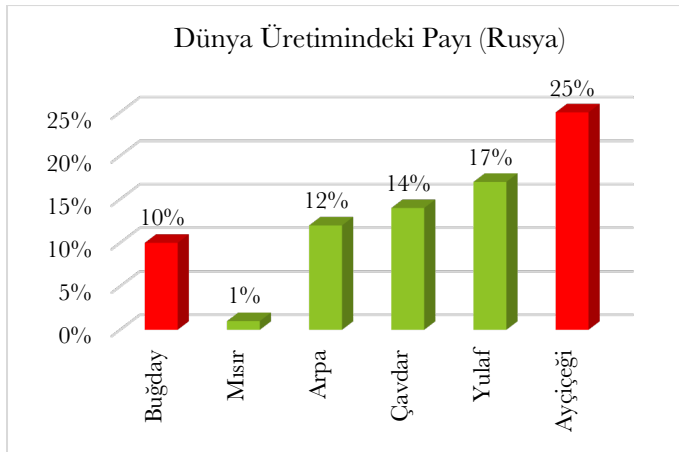
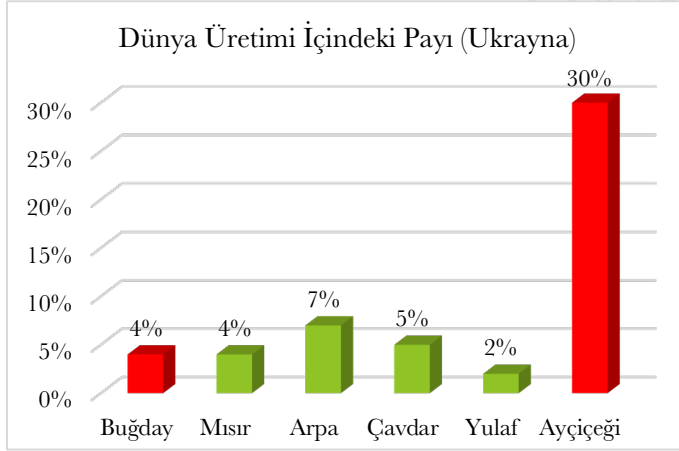
Savaş dönemlerinde gıda fiyatları ve gıda arz güvenliği ile ilgili tartışmaların artması doğal bir süreç olmakla beraber, Rusya ve Ukrayna'nın dünyanın en önemli tarımsal emtia üreticileri arasında yer alması ve her iki ülkenin de net ihracatçı konumunda olması konuyu küresel boyuta taşımaktadır. Özellikle buğday ve ayçiçeği üretimi ve ticareti iki ülkenin tarım sektöründe önemli bir paya sahiptir.

Diğer taraftan da bu ürünler özellikle Kuzey Afrika ile Batı ve Orta Asya'nın önemli ihtiyacını karşılamaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres 30 Mart 2022 tarihli konuşmasında da “Dünyanın en az gelişmiş 45 ülkesi, buğdaylarının en az üçte birini Ukrayna veya Rusya'dan ithal ediyor ve aralarındaki 18 ülke yüzde 50'den fazlasını ithal

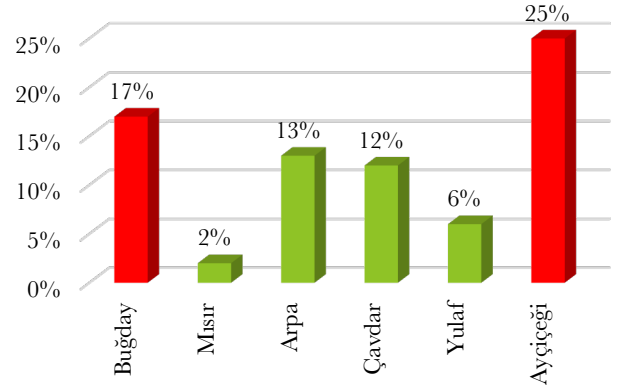
ediyor” şeklinde durumun önemini vurgulamıştır. Diğer taraftan özellikle Rusya'nın buğday ithalatçısı ülkelerindeki Pazar gücünün artmasında dünya fiyatlarından %30'a varan indirimli satışların önemli bir payı olduğu vurgulanmaktadır (Gabelli, 2019). Bu durumda, Rusya'nın sadece enerji alanında değil, temel tarımsal ürünlerde de bağımlı pazarlar oluşturma stratejisi izlediği görülmektedir.

Rusya ve Ukrayna birlikte değerlendirildiğinde, dünya buğday üretiminin yaklaşık %14'ünü, Ayçiçek üretiminin ise %55'ini gerçekleştirmektedirler. Dış ticaret açısından değerlendirildiğinde ise bu oranlar daha yüksek düzeylere çıkmaktadır. İki ülke toplamda, dünya buğday ihracatının %29'unu, ayçiçeğinde ise çok kritik seviyelere ulaşarak %75'ini sağlamaktadırlar.

Şekil 3: Rusya ve Ukrayna'nın Tarımsal Üretim ve Ticaretindeki Payları (2020)

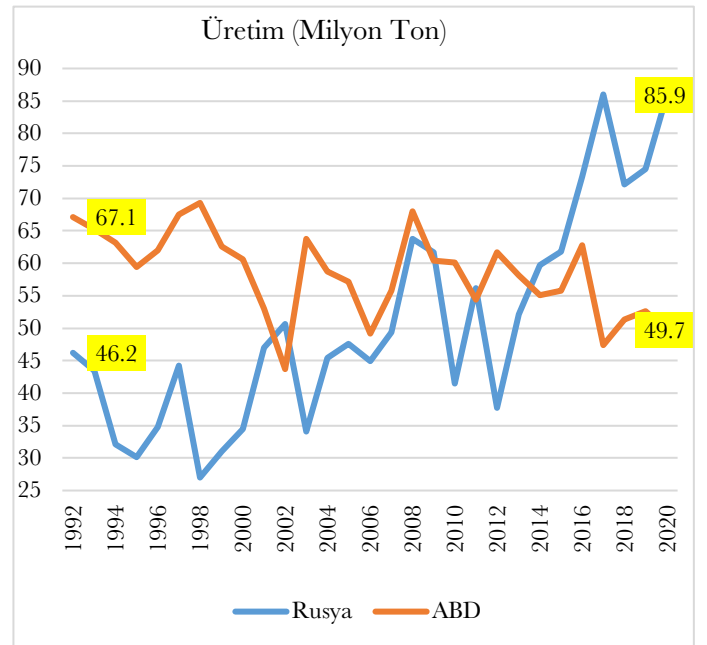
Dünya İhracatındaki Payı (Rusya)

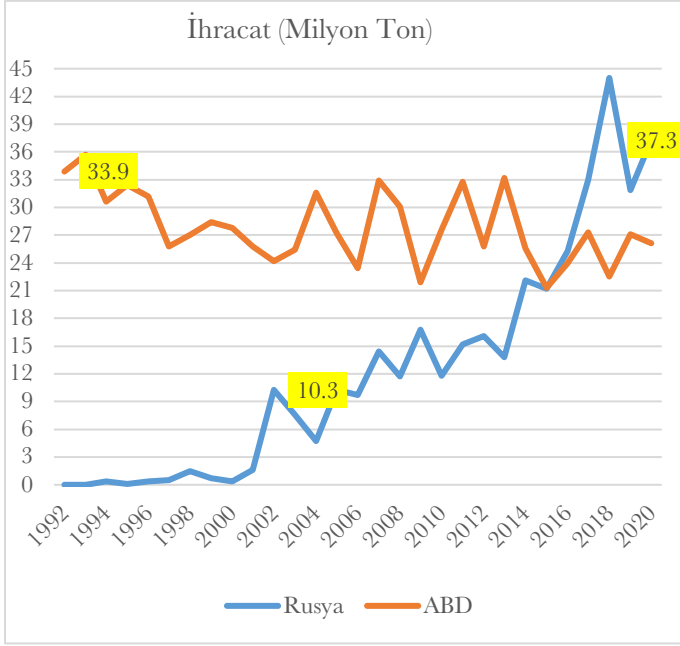

Kaynak: FAO.

Rusya'nın Ukrayna savaşı öncesi yaptığı ekonomik hazırlıklar özellikle merkez bankası rezervleri bağlamında gündeme gelmiştir. Diğer taraftan ise, Rusya'nın 2000'li yıllarda tarımsal üretim ve dış ticarete oldukça önemli ilerlemeler kaydettiği söylenebilir. Şekil 4'de görüleceği gibi, Rusya ve ABD arasında buğday üretim ve ticareti alanında bir karşılaştırılma yapılırsa, Rusya'nın son yıllarda ABD'den daha fazla bir üretim ve ihracat payına ulaştığı görülmektedir.

Şekil 4. Rusya ve ABD Buğday Üretim ve İhracatı (1992-2021)

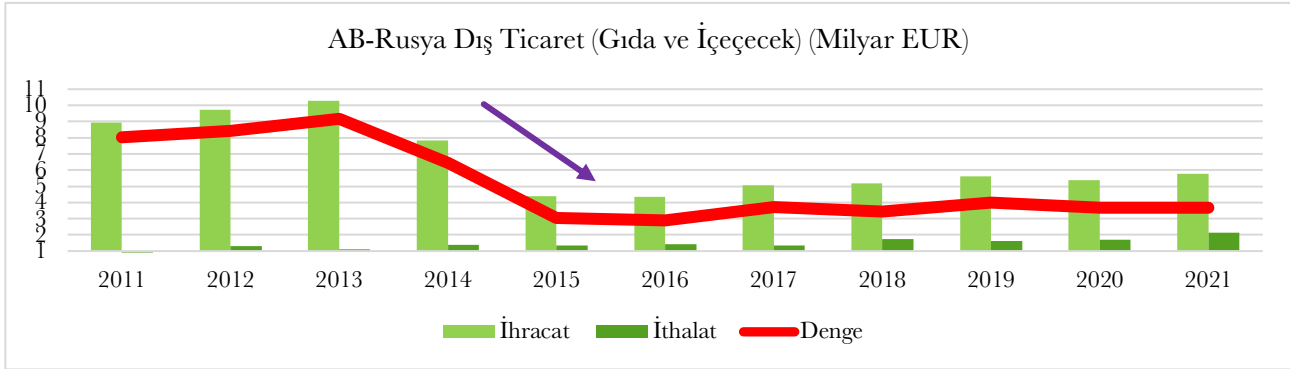
Kaynak: FAO.

Diğer taraftan, Rusya'nın buğday politikasının jeopolitik bağlamda analizinin ABD'nin üçüncü ülkelerle olan çok boyutlu ilişkilerinde ihmal edilen bir alan olduğuna yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Rusya'nın buğday

politikalarının jeopolitik bağlamda analizi, ihmal edilen bir araştırma alanıdır ve ABD'nin karşı karşıya olduğu çok boyutlu zorlukların ve onun petrokimya ürünleri ihraç eden ülkelerle ilişkilerinin doğal bir bileşeni olarak düşünülmelidir. (Gabelli, 2019). Diğer taraftan, birçok uluslararası basında konu ile ilgili haberler ve analizlerde yayınlanmıştır. 2 Eylül 2021 tarihli Financial News gazetesinde buğday diplomasisi isimli yayınlanan makalede, Putin'in 2000 yılında göreve geldiğinde gıdanın %50'sinden fazlasının ithal edildiği ve bu durumdan rahatsız olup, gıda arz güvenliğini önceleyen politikalarla yöneldiği belirtilmiştir. Bu durum Putin için, "Bağımlılıktan endişe duyuyor ve şimdi Rusya'ya buğdayda bir numara yapıyor ve diğerlerini de ona bağımlı hale getiriyor." şeklinde ifade edilmiştir (Astrasheuskaya 2021)

Rusya'nın özellikle Ukrayna'ya bağlı olarak ekonomik ilişkilerinin sorunlu olduğu diğer bir bölge AB ülkeleridir ve bu durumun tarımsal ticarete de yansımaları olmuştur. Rusya 2014-2015 yıllarında jeopolitik ve ekonomik zorluklarla karşılaşmış ve 2014 yılının başlarında Ukrayna ile yaşanan sorunlar neticesinde Batılı Ülkelerin Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar uygulaması gergin ilişkilere yol açmıştır. (Liefert ve Liefert 2020). . Genellikle AB lehine fazla veren dış ticaret 2013 sonrasında önemli derecede azalmıştır.

Şekil 5. Rusya ve Avrupa Birliği Gıda ve İçecek Dış Ticareti (2011-2021)

Kaynak: Eurostat.

Küresel gıda arz güvenliğini tehdit eden önemli bir unsur da son dönemlerde gübre fiyatlarında meydana gelen yüksek artışlardır. Dünya'nın birçok gölgesinde tarımsal üreticilerin gübre tüketiminde kısıntıya gitmeleri, özellikle ürün verimliliğinde sorunlar ortaya çıkarabilecektir. 2008 yılında küresel gıda fiyatlarının zirve yaptığı dönemde Şekil 6'da görüleceği üzere gübre fiyatları da tarihi zirve noktalarına ulaşmıştır. Bu bağlamda, gübre ve tarımsal ürün fiyatlarındaki gelişmelerin beraber ele alınması gerekmektedir (Uçak, 2011). Rusya'nın küresel hububat piyasasındaki konumu dışında, gübre üretimi ve özellikle azotlu gübrelerin

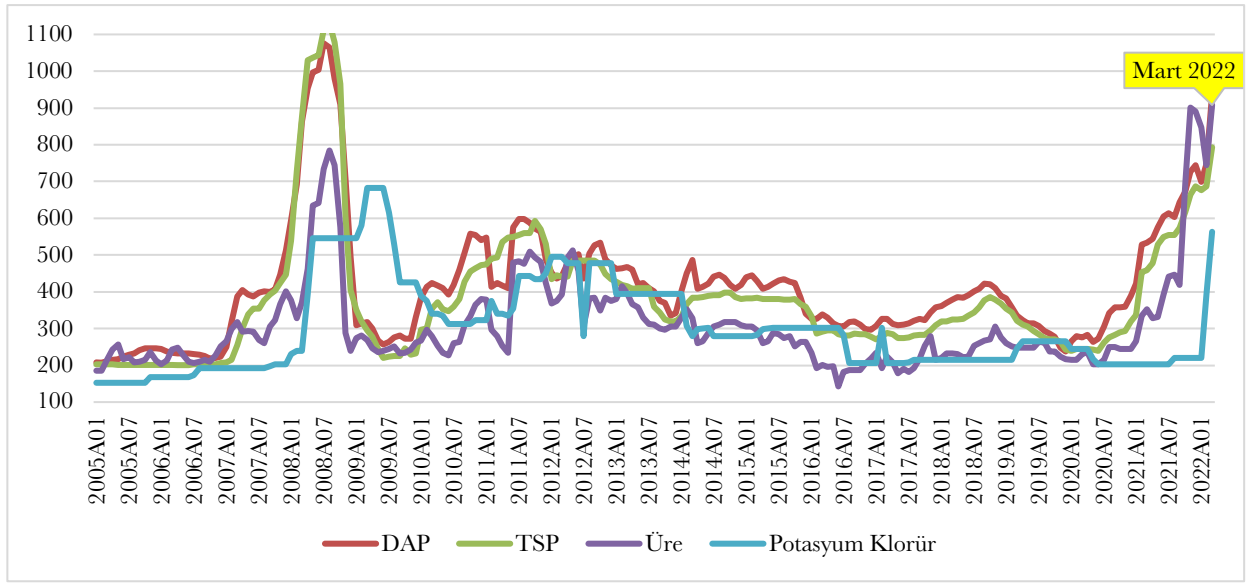
hammaddesi olan doğal gazda sahip olduğu konum oldukça önemlidir. Hâlihazırda gübre fiyatlarının artış trendinde olduğu bir dönemde savaşın ortaya çıkması küresel tedirginliği arttırmaktadır. Özellikle doğal gaz ve petrol fiyatlarındaki gelişmelere bağlı olarak gübre fiyatları daha istikrarlı bir konuma gelebilecektir.

Rusya küresel enerji piyasasında önemli bir tedarikçidir ve tarım sektörü de enerji fiyatlarına bağlı olarak önemli derece etkilenmektedir. Enerjinin sadece doğrudan kullanımı değil, ayrıca gübre ve zirai ilaç üretimi için yoğun enerjiye gereksinim bulunmaktadır. Girdi

fiyatlarında yaşanan gelişmeler tarımsal üretimi doğrudan etkilemektedir. Özellikle mevcut girdi fiyatları ile üretilen hububat ve ayçiçeği ürünlerinde son dönemde fiyat artışlarının devam edeceği beklentisi oluşturmaktadır. Bu durum ile ilgili olarak, birçok ülkede tüketicileri koruma amaçlı uygulamalar gündemdedir. Çünkü hâlihazırda gübre fiyatlarının artış trendinde olduğu bir dönemde savaşın ortaya çıkması küresel tedirginliği arttırmaktadır. Özellikle azotlu gübre fiyatları ancak doğal gaz ve petrol fiyatlarındaki gelişmelere bağlı olarak istikrarlı bir konuma gelebilecektir.

Rusya'ya yönelik ticari ambargoların küresel gıda arzı ile ilgili en tedirgin edici noktalarından birisi gübre ticaretinde ortaya çıkmaktadır. FAO (2022) raporuna göre yaklaşık 25 ülke en az %30 oranında Rus azot (N), fosfor (p) ve potasyum (K) gübrelerine bağımlıdır. Hatta Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki birçok ülke bu üç gübrede %50'den fazla oranda Rusya'ya bağımlıdır. Dolayısıyla, Rusya'ya karşı uygulanacak ticari kısıtlamalar aynı zamanda bu ülkeler açısından kendi kendilerini kısıtlayan bir durumda ortaya çıkarmaktadır. Güncel olarak, özellikle doğal gazdan üretilen üre gübresi (N) fiyatlarında çatışmaların etkisi şekil 6'da görüldüğü gibi çok hızlı olmuştur.

Şekil 6. Dünya Gübre Fiyatları

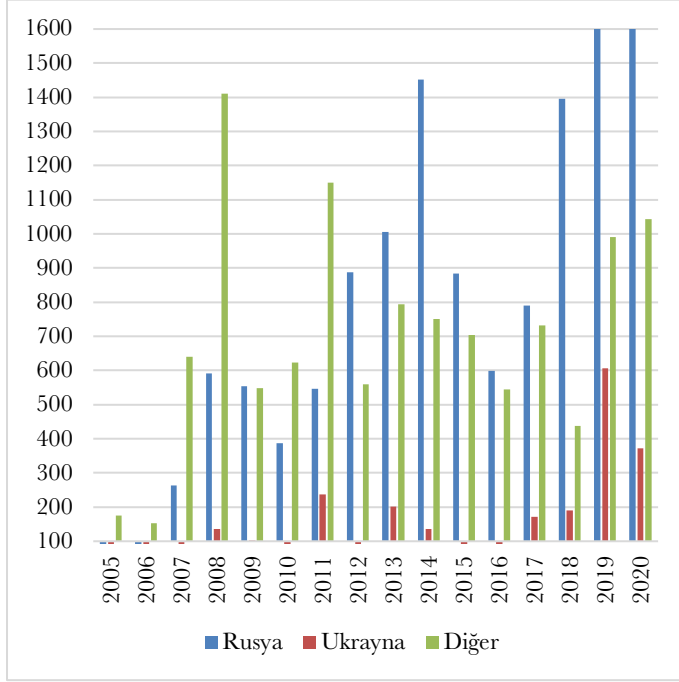
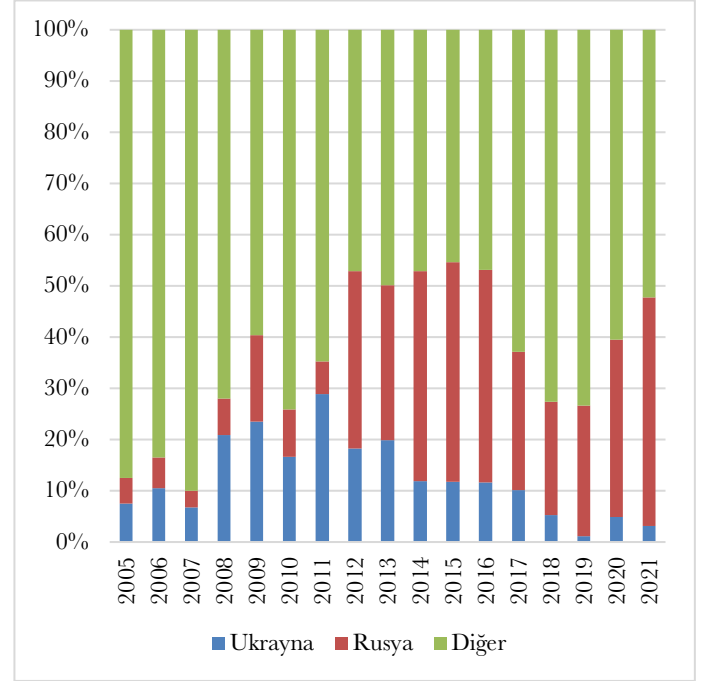
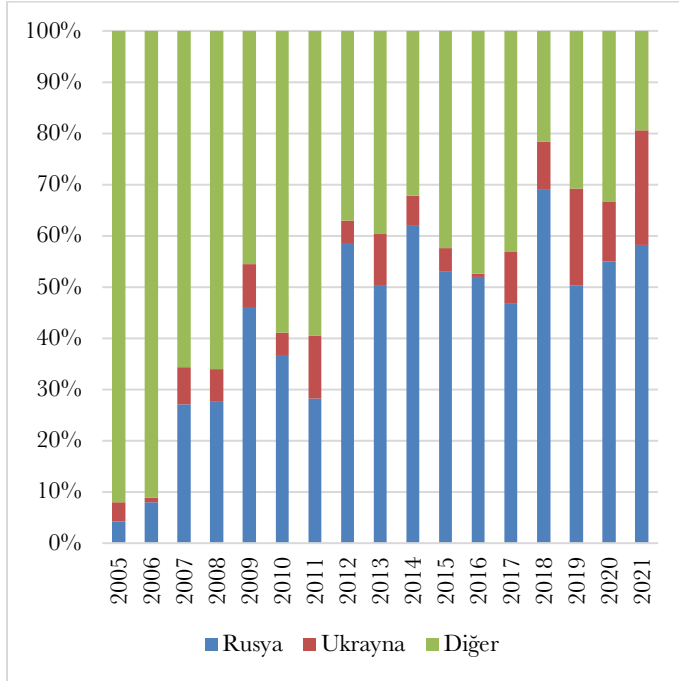
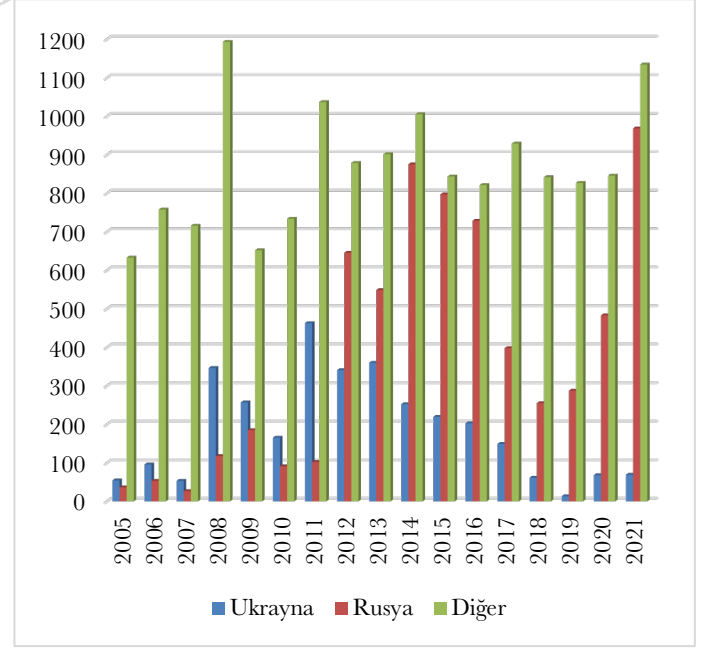

Kaynak: Dünya Bankası.

Türkiye'nin Ukrayna ve Rusya ile Tarımsal Dış Ticareti

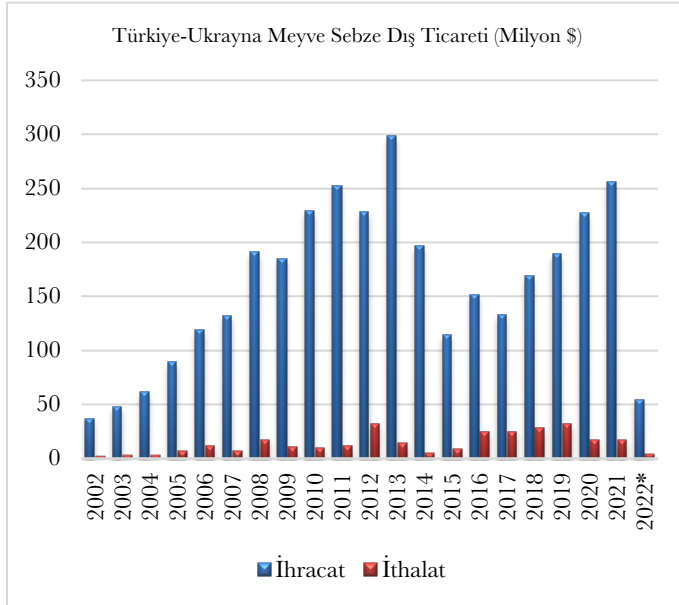
Rusya ve Ukrayna Türkiye'nin hem ihracat hem de ithalatı içinde önemli payı bulunan iki ülkedir. Son dönemlere kadar genellikle ihracatçıların yaşadığı sıkıntılar ve uygulanan kotalar bağlamında bu ülkelere yapılan ihracat daha fazla medyaya yansımaktaydı. Bununla beraber, son zamanlardaki buğday ve ayçiçeği ile

ilgili tartışmalar dikkatin ithalat üzerinde de yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye bu iki ülkeden önemli oranda hububat ve Ayçiçek yağı (tohum ve yağ) ithal etmektedir. Şekil 7'de görüldüğü gibi özellikle Rusya'nın hububat ithalatındaki payı aşırı derecede yükselmiştir. Şekil 8'de de ayçiçeği ithalat gelişmeleri yer almakta olup, İthalatın türü geneli itibarıyla Ukrayna'dan tohum, Rusya'dan ise yağ şeklinde gerçekleşmiştir.

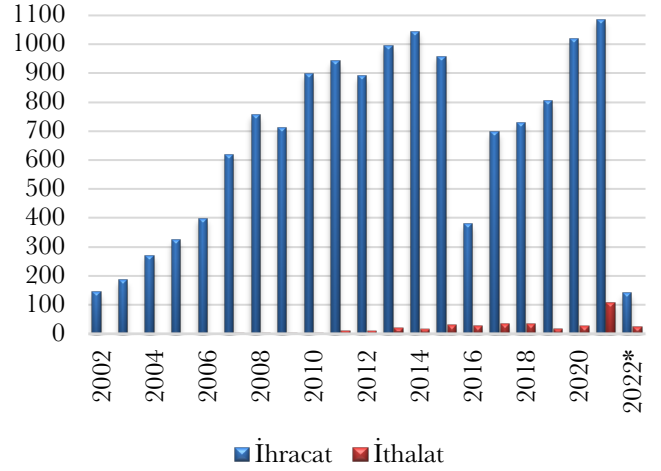
Şekil 7. Türkiye'nin Hububat İthalatı (Milyon \$)**Şekil 8.** Türkiye'nin Ayçiçek Yağı İthalatı (Milyon \$)

Rusya ve Ukrayna Türkiye'nin sebze-meyve ihracat pazarında önemli paylara sahiptirler ve her iki ülkeye karşı net dış ticaret fazlası verilmektedir. Özellikle Rusya'ya yapılan ihracat uçak krizi sonrası önemli derecede azalmıştır. Bu ihracatta önemli paya sahip olan domates ihracatı ise 2015 yılındaki düzeyine ulaşmaktan oldukça uzaktır. Karşılıklı dış ticaret yapıları incelendiğinde, özellikle Rusya dış pazar çeşitlenmesine ve enerji maliyetleri avantajını kullanarak bazı sebze ürünlerinde ülke içi üretime yönelmektedir. Bu durumun Rusya'da Ocak 2010 yılında imzalanan Gıda Güvenliği Doktrini doğrultusunda olduğu söylenebilir. Türkiye'ye uygulanan domates kotası sonrasında, 2019 yılında domates ürününde kendine yeterlilik %80 düzeyine kadar yükselmiştir (Götz vd. 2022). Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile yaptığı tarımsal dış ticarete, üreticiler açısından değerlendirildiğinde, herhangi bir olumsuz gelişmede daha fazla etkilenebilmektedir. İhracatı yapılan ürünlerin (meyve, sebze) muhafazasının uzun süre mümkün olmaması, işgücünün yoğun olarak kullanıldığı ürünler olması, göreceli olarak küçük ölçekli tarımsal işletmelerin olması dış ticaret dalgalanmalarından daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan ise, Rusya ve Ukrayna'nın ihraç ettiği tarımsal ürünler (buğday, ayçiçeği) herhangi bir kısıtlama olması durumunda bile alternatif pazar arayışları için yeterli zaman olanağı sağlamaktadır.

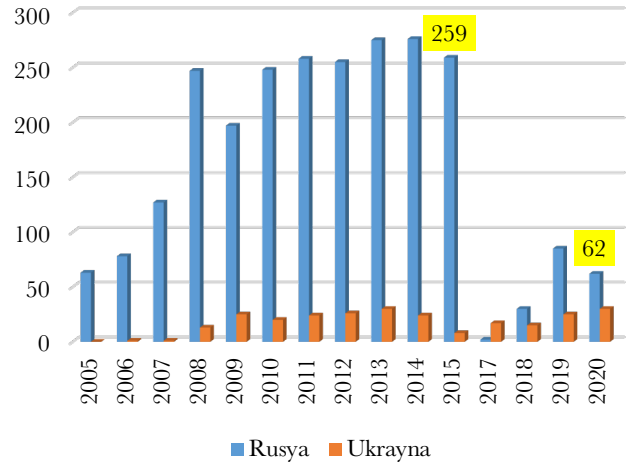
Şekil 9: Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile Sebze Meyve Dış Ticareti

Türkiye-Rusya Meyve Sebze Dış Ticareti
(Milyon \$)

Rusya ve Ukrayna Domates İhracatı (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK.

Genel Değerlendirme

Küresel salgın, kuraklık, savaş ve genel istikrarı bozucu tüm gelişmelerde tarım sektörü çok hızlı bir şekilde tekrar gündeme gelmekte ve sürekli olarak önemi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda tarım sektörünü sadece ekonomik bir boyutta değil, güvenlik çerçevesinde ele alınması gerekir. Hâlihazırda, Rusya'nın 2000'li yıllarda böyle bir hazırlık yaptığı net olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, savaşın yaşandığı Ukrayna'nın da küresel temel tarım ürünlerinde önemli bir paya sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, savaşın özellikle Ukrayna tarafındaki üretim azaltıcı etkisi küresel tarım piyasaları açısından olumsuz bir durum ortaya

koymaktadır. Bu durum birçok ülkenin buğday ve ayçiçeği üretimlerini tekrar gözden geçirmelerini sağlayacaktır. Özellikle de, bu ürünlere yönelmede alternatif ürün ekimlerinin bu alana kaydırılması ve hatta biyoyakıt üretimi için ayrılan tarımsal alanlar tartışma konusu olabilecektir. Diğer taraftan da tarımsal ürün fiyatlarındaki spekülâtif artışlara yönelik olarak daha sıkı koruyucu önlemlerin gündeme gelmesi olasıdır. Bu noktada, 2007-2008 küresel gıda krizinin sebepleri ve etkilerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle bu kriz döneminin, arz-talep dengesizliğinde çok yüksek oranda bir bozulma olmamasına rağmen meydana gelmesi, küresel ölçekteki tarım piyasalarındaki dalgalanmalara karşı uluslararası işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Tarım ürünlerinin spekülâtif amaçlı yatırım araçlarından çok tüm dünyaya adaletli dağıtımın sağlanması küresel istikrar içinde oldukça önemlidir. Fakat tarım sektörünün giderek daha sermaye yoğun üretim şekline dönüşmesi, hububat ve yağ gibi temel gıda ürünlerinde az sayıda ülkenin küresel hâkimiyet kurması birçok ülke açısından kırılgan bir durum oluşturabilecektir.

Kaynakça

- AMIS (2022), Market Monitor, Agricultural Market Information System (AMIS)., No 96, March 2022.
- Astrasheuskaya, N. (2021), Russia Starts to Sow Seeds of "Wheat Diplomacy", Financial News, 2nd September 2021.
- Braun, J. V. and Mirzabaev, A. (2005) Small Farms: Changing Structures and Roles in Economic Development, ZEF-Discussion Papers on Development Policy No. 204, Bonn, Germany.
- FAO (2022), The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict, Information Note, Rome.
- Gabelli, M. (2019). An Analysis of Russian Wheat Grain Export as a Tool in Its Contemporary Foreign Policy. Master's thesis, Harvard Extension School.
- Götz L., Heigermoser M., Jaghdani T.J. (2022) Chapter 4: Russia's Food Security and Impact on Agri-Food Trade. In: Wegren S.K., Nilssen F. (eds) Russia's Role in the Contemporary International Agri-Food Trade System. Palgrave Advances in Bioeconomy: Economics and Policies. Palgrave Macmillan, Cham
- Liefert, W. M. and Liefert, O. (2020), Russian Agricultural Trade and World Markets'. *Russian Journal of Economics*, vol. 6, no. 1, pp. 56–70.
- Uçak, H. (2011), Gıda Fiyatları Neden Yükseliyor?, Stratejik Düşünce, Haziran 2011 Sayısı, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara
- USDA (2022), Grain: World Markets and Trade, 2021/22 Grain Trade in Flux Amid Russia-Ukraine Conflict, March 2022.

Ukrayna-Rusya Savaşının Türkiye Turizmine Etkileri: Güncel Bir Değerlendirme

Ceyhan Can ÖZCAN

Doç. Dr.

Necmettin Erbakan Üniversitesi

✉

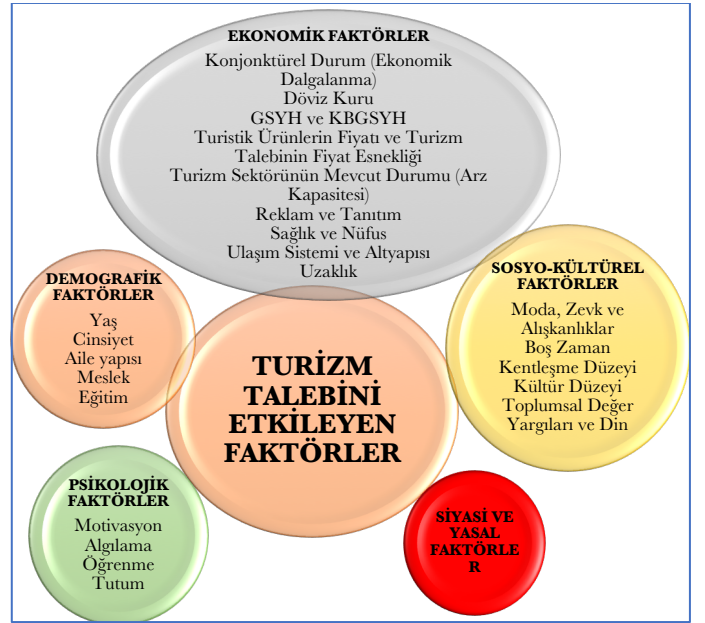
Turizm Ekonomisi ve Kalkınma Derneği Başkanı

Savaş ve Küresel Ekonomik Görünüm

Rusya ile Ukrayna arasında savaş 24 Şubat 2022 tarihinde Donbas'a askerî harekâtla başlayan savaş aslında 20 Şubat 2014 tarihinde Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle başlamıştır. Rusya savaşın başladığını Ukrayna'nın birçok şehir ve noktasını bombalarken duyurmuştur. Hemen akabinde Batı ülkeleri Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar uygulanacağını duyurmuştur. Ekonomik yaptırımların kapsamına bakıldığında kapsamı oldukça geniş olmakla birlikte daha çok siyasi, ekonomik, finansal, enerji, turizm hatta sosyal ve kültürel alanları kapsamaktadır.

Turizm sektörü özellikle savaşın etkilerinin çok etkin bir şekilde hissedildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm liberal bir özellik taşımaktadır ve o nedenle turizm talebini sınırlayıcı yasaların ve turizmin önündeki bürokratik, politik, askeri, ticari vb. engellerin olmaması gerekmektedir. Birçok ülke ekonomisi açısından önemli görülmesine rağmen turizm; savaş, terör, doğal afet, sosyal ve politik krizlere karşı son derece hassas ve kırılgan bir yapıya sahiptir. Türkiye'nin bu konudaki kırılganlığı ise diğer ülkelere nazaran oldukça yüksektir. Türkiye turizm ekonomisi ve sektörü başta Rusya daha sonra Ukrayna pazarına bağımlılığı oldukça yüksek olan bir ülkedir (Bkz. Grafik 3, TÜİK, 2022). Bu kapsamda Türkiye turizm paydaşları tarafından gösterilen duruş oldukça yapıcı ve barışçıl bir söylem içermektedir.

Şekil 1. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler

Kaynak: Özcan, 2016, s.45

Turizm talebini etkileyen faktörlere bakıldığında Ekonomik, sosyal, kültürel, demografik, psikolojik ve siyasi-yasal faktörler olarak sınıflandırmak mümkündür. Ancak savaş, terör ve siyasi faktörler devreye girdiğinde diğer faktörlerin tamamı geçersiz kalmaktadır (Özcan,2016,s.45).

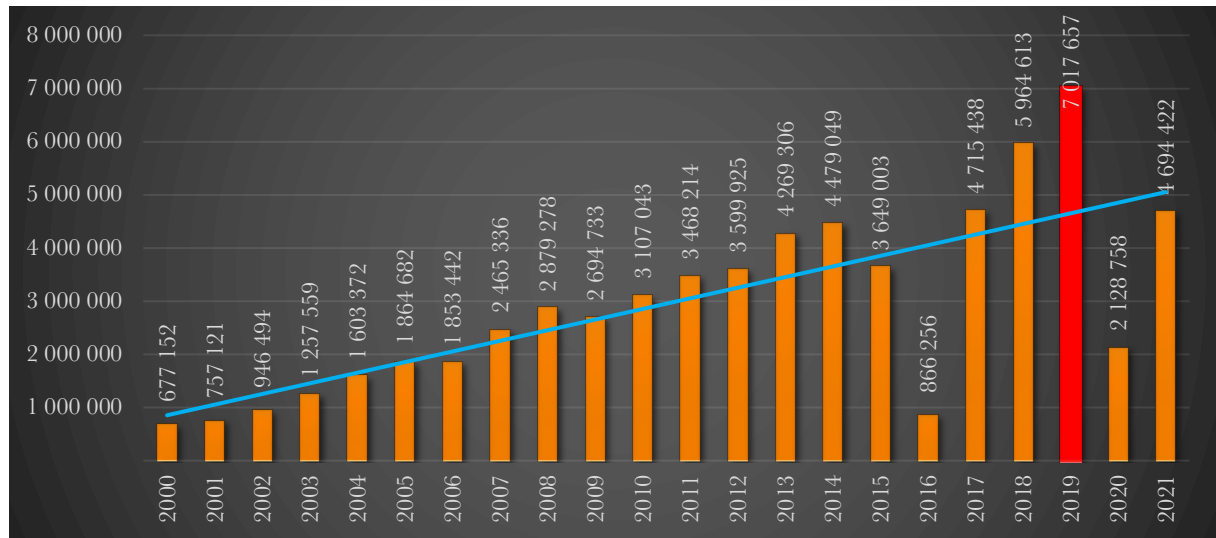
Rusya ve Ukrayna'nın Türkiye Turizmi İçin Önemi

Turizm, ekonomik etkileri bakımından ele alındığında Doğrudan, Dolaylı ve Uyarılmış etkileri olmak üzere toplam 3 etkisi bulunmaktadır (Bkz. Şekil 2). Turizm sektörü özellikle çarpan etkisi oldukça yüksek olan bir sektör olması nedeniyle ekonomiler için adeta bir bacasız sanayi olarak görülmektedir.

Şekil 2. Turizmin Ekonomik Etkisi

Turizmden elde edilen 1 birimlik harcama konaklama işletmelerinden başlayarak tarım, hayvancılık, eğlence, hediyelik eşya ve giyimden konuta birçok alana döviz

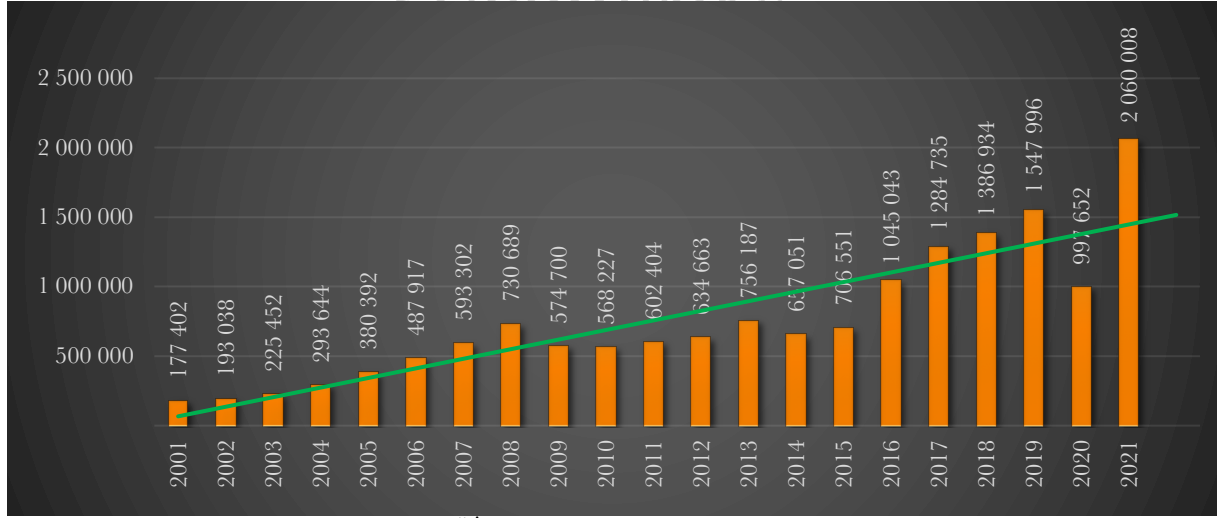
girdisi sağlamaktadır. Bu bakımdan girdinin büyüklüğü turizm sektöründen beslenen 54 farklı alt endüstriyi ilgilendirmektedir.

Grafik 1. Türkiye'ye Gelen Rus Turist Sayısı (kişi)

Kaynak: TÜİK, 2022. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Grafik 1 ve 2 birlikte incelendiğinde 2021 yılında Türkiye'ye en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında bir önceki yıla göre yüzde 120,52 artış ile Rusya Federasyonu birinci, Ukrayna yüzde 106,49 artış ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı 2019'da 7 milyon iken, pandemi etkisindeki 2020'de 2,1 milyon, 2021'de ise 4,7 milyon olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de Ukrayna'dan 2019'da 1,5 milyonun üzerinde turist ağırlanırken, 2020'de bu rakam 997 bini, 2021'deyse 2 milyonu aştı. 2022 Yılı'nın başında en yoğun rezervasyon akışı Ukrayna ve Rusya pazarında gerçekleşmekteydi. Öyle ki 2019 yılı tarihi zirvesinin de üstünde gerçekleşmesi beklenmekteydi.

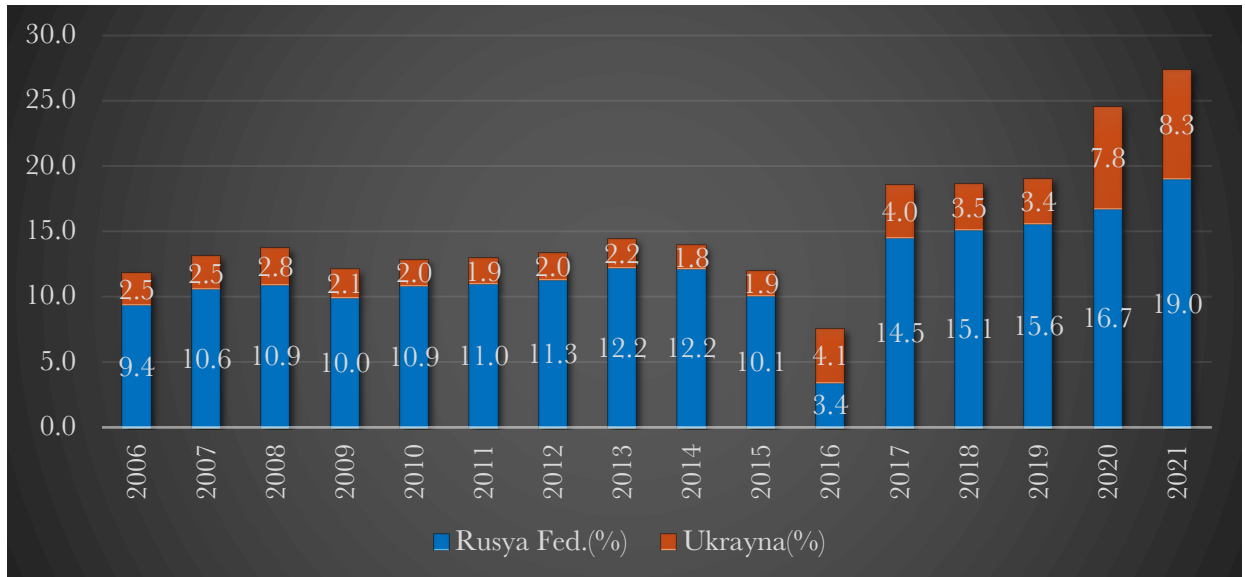
Grafik 2. Türkiye'ye Gelen Ukraynalı Turist Sayısı (kişi)

Kaynak: TÜİK, 2022. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Son 3 yılda Türkiye, Rusya ve Ukrayna'dan 20 milyonun üzerinde turist ağırlamıştır. Rus Tur Operatörleri Birliği (ATOR) da Ocakta Rus turistlerin yüzde 70'inin erken rezervasyonlarda Türkiye'yi tercih ettiği gelen raporlar arasındaydı. 2022'de Türkiye'yi seyahat rotası olarak seçmesi beklenen en önemli ülkeler arasında yine bu iki ülke yer almaktaydı. Ancak Ukrayna ve Rusya arasında çıkan savaş, rüzgârı tamamen tersine çevirdiği görülmektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Türkiye Turizmine Etkileri

Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle turizm gelirindeki hedefler riske girmiş görünmektedir. Turizmciler, her yıl milyonlarca turist geldiği Rusya ve Ukrayna pazarlarını kaybettiklerini belirtmektedir. Rusya ve Ukrayna pazarının büyüklüğü Grafik 3 üzerinden değerlendirildiğinde Türkiye açısından %27,3 civarında bir turizm kaybının söz konusu olduğu bariz bir şekilde gözlemlenmektedir.

Grafik 3. Rus ve Ukraynalı Turistlerin Toplam Turist Sayısı İçindeki Payı (%)

Kaynak: TÜİK, 2022. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Turizm sektörü paydaşları alternatif pazarlar için acil tanıtım desteği kartını gözden geçirmektedirler. Sektör

temsilcileri, yaklaşık 10 milyon turist kaybı; ekonomik büyüklüğü doğrudan yaklaşık 5,7 milyar dolar olan olası

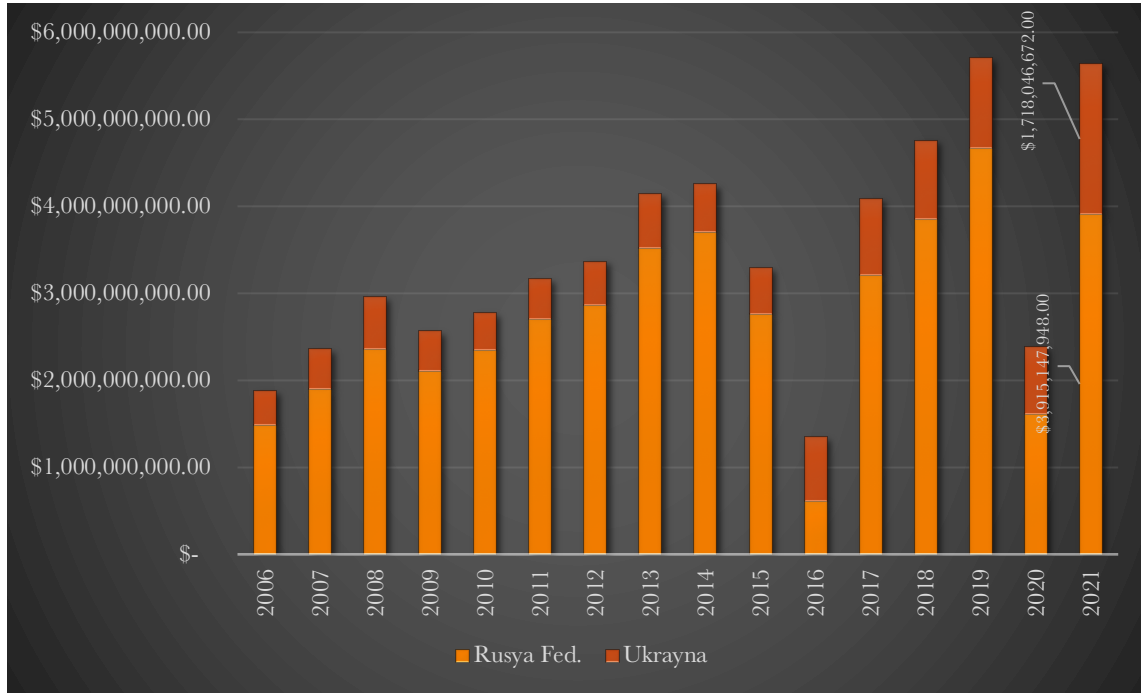

zararı telafi etmek için şimdiden tanıtımlar ve kampanyaların yapılmasının, Türkiye'nin 2022 için beklediği 35 milyar dolarlık turizm hedefinin yılsonunda küçük bir olasılıkla yakalanabileceğini tahmin etmektedirler.

Diğer taraftan, Ukrayna'daki psikolojik ve ekonomik etkilerin savaştan sonra da devam edeceği bugün itibarı

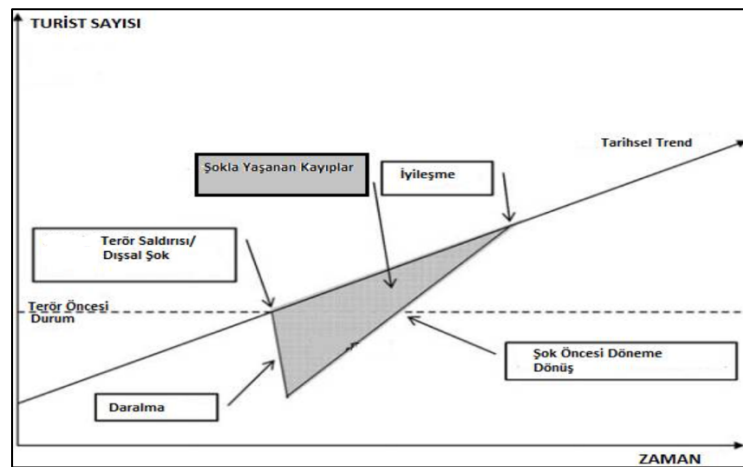
ile kesinlik kazanmıştır. Benzer şekilde, Rusların da ağır ekonomik yaptırımlar nedeniyle alım gücünü kaybedeceği ve turizm harcamalarını iptal edeceği düşünüldüğünde 2022 yılı için Ukrayna turizm pazarı ölü bir Pazar; Rusya ise umutsuz bir Pazar olarak düşünülmelidir. Bu nedenle yapılacak olan her türlü turizm ekonomisi ait hesaplamalar Rusya ve Ukraynalı turistten bağımsız yapılmalıdır diyebiliriz.

Grafik 4. Rus ve Ukraynalı Turistlerin Toplam Turizm Harcamaları

Kaynak: TÜİK, 2022. Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Grafik 5. Dışsal Şok (Rusya-Ukrayna Savaşı) Turizmin Düşüşü ve Toparlanması

Kaynak: Bonham vd. 2006; Güla, Özcan, Özmen, 2018, s.140.

Grafik 5 Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası Türkiye turizmde meydana gelecek değişikliklerin seyrine ilişkin durumu özetlemektedir. Grafik 5'e göre savaş ardından turist sayılarında ve turizm gelirlerinde meydana gelen azalmalar savaş şoku nedeniyle yaşanan kayıplar olarak ifade edilmektedir. Savaş şoku ardından Rusya ve Ukrayna pazarında tekrar turist sayısının ve turizm gelirinin başlangıç seviyesine döneceği ifade edilmektedir. Ancak burada ki toparlanma hızı için ne kadar süreceği sorusunun cevabı henüz savaş devam ettiği için belirsizdir. Daha öncede belirtildiği üzere Ukrayna pazarının en iyi ihtimalle kazanılmasının 2-3 yıl süreceği Rusya pazarı için ise bu rakamın 1 yıldan az olmadığı öngörülebilir.

Sonuç

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna savaşının turizm sektörü açısından önemli kayıplar yaratacağı grafiksel ve sektörel analizler açısından açık bir şekilde görülmektedir. Bunun yansısı şu hususların da etkinin derinliğini artırıp azaltmada önemli olduğu söylenebilir:

- Türkiye'nin yanı başındaki taraf olmadığı savaş sebebiyle Avrupa'dan gelecek gelir seviyesi yüksek turistleri kaybetme riski olabilir,
- Brent Petrolün de değerinde meydana gelen hızlı yükseliş tüm dünyada maliyet enflasyonuna buda dolaylı olarak turizm için ayrılan harcanacak gelirleri etkileyecektir (petrol üreticisi ülkeler hariç),
- Ukrayna'daki savaş, liman kapanışlarının ve deniz ticareti gecikmelerinin gıda ya da petrol teslimatlarına ve belirsizliğe yol açacağı gerçeği,
- Sivil Havacılık Güvenliği açısından özellikle, Ukrayna ve sınıra yakın bölgelerdeki uçuşlar yüksek risk teşkil etmektedir, buda hem mürettebatı hem de turistleri tedirgin etmektedir.

- Küresel ham petrol fiyatlarının 110 doların üzerine çıkmasıyla birlikte artışların, her türlü seyahati daha pahalı hale getirebileceği güvenli uçuş için uzak hava sahalarının tercih edilmesi daha yüksek fiyatların tüketiciye yansıtılarak turizm faaliyetini sınırlandıracağı düşünülmektedir.
- Rusya'nın uluslararası ödeme sisteminden tecrit edilmesi de dünya turizm ticareti açısından özellikle destinasyon ülkelere büyük risk yaratmaktadır.
- Ekonomik yaptırımların merkez ülkelerden çevre ülkelere de yaygınlaştırılmaya zorlanması Türkiye vb. durumdaki ülkeleri ekonomik bakımdan zora sokacaktır.

Kaynakça

- TÜİK,(2022). <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>
- Bonham, C., Edmonds, C., ve Mak, J. (2006). "The impact of 9/11 and other terrible global events on tourism in the United States and Hawaii", Journal of Travel Research, 45(1), ss.99-110.
- Gülal, M. Özcan, C.C., Özmen, İ. (2018), Turizmin Ekonomi Politikası (Ed. Özcan, C.C.), *Terör ve Turizm İlişkisinin Ekonomi Politikası (129-148)*, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Özcan, C. C. (2013). *Turizm Talebini Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Bir Analizi*, Paradigma Akademi, Çanakkale.

Yaptırım Kıskaçında Rusya Ekonomisi

Kenan Aslanlı, Ph. D.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İran Araştırmaları Merkezi

Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya askeri müdahalesinden sonra bu ülkeye 2014 yılından uygulanmaya başlayan yaptırımlara hızla yenileri eklenmeye başladı. Sonuçta Rusya ekonomisi İran'ı da geride bırakarak yaklaşık 8000'den fazla yaptırım ile dünyanın en fazla yaptırım uygulanan ekonomisi haline geldi. Yaptırımlar ve ambargolar Rusya ekonomisinin bel kemiğini oluşturan petrol, doğal gaz, kömür, metal ve diğer doğal kaynaklar ihracatını da vurdu. Bu makalede Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesinden sonra bu ülkeye karşı uygulanan yaptırımların Rusya ekonomisine etkilerinin kapsamı, teknolojik dışa bağımlılığın oluşturduğu yapısal kırılganlıklar ve çok kısa şekilde Türkiye ekonomisine etkiler analiz edilecektir.

1. Ekonomik Büyümeye Etkisi ve Tahminler

Yaptırımların ekonomik sonuçlarının ön görülmesinin zorluğuna ve savaşın hangi senaryo ile sonuçlanacağını bilinememesine rağmen, Rusya'nın içinde ve dışında çeşitli kurum ve kuruluşlar ve ekonomistler tarafından ileri sürülen kötümser öngörüler ülke ekonomisinin (gayri safi yurtiçi hasıla- GSYİH) 2022 yılında %10 civarında küçüleceği, enflasyonun ise %15-20 aralığında olacağı yönündedir. Rusya Ekonomi Bakanlığının Mayıs ayında hazırladığı tahminlere göre 2022 yılı için baz senaryoda GSYİH %7,8 oranında, krizin ölçeğinin daha da derinleşeceği kötümser senaryoda ise %12,4 düşeceği öngörülmüyor.¹ Rusya Merkez Bankasının (*Bank of Russia*) çeşitli kuruluşlardan 26 ekonomist ile 6-12 Temmuz

tarihleri aralığında yaptığı anketin sonuçlarına göre 2022 yılı için GSYİH'de düşüş %6 oranında tahmin ediliyor. Ama bu tahmin Rusyalı ekonomistlerin dile getirdiği farklı tahminlerin orta veya medyan değeridir. Rusya Merkez Bankasının bu araştırmasına katılan ekonomistler içerisinde 2022 yılı için yüzde 10 düzeyinde ekonomik küçülme tahmin edenler de vardır.² Rusya Makroekonomik Analiz ve Kısa Vadeli Tahmin Merkezi'ne göre, 2022'de Rusya ekonomisindeki (GSYİH) daralma yaklaşık %7 ve yatırımlardaki düşüş %30'a yakın olabilir. Avrupa ve Orta Asya ekonomilerinin geleceğine ilişkin Nisan ayında yayımlanan bir Dünya Bankası raporuna göre, 2022'de Rusya'nın GSYİH'si %11,2 küçülebilir.³

Tablo 1. Rusya Ekonomisinde Büyüme Tahminleri

	Zaman	2022	2023	2024
Rusya Merkez Bankası	4/22	-6%	-1.3%	1.5%
Rusya Ekonomi Bakanlığı	4/22	-7.8%	-0.7%	3.2%
Uluslararası Para Fonu (IMF)	4/22	- 8.5%	-2.3%	1.5%
Dünya Bankası	4/22	-11.2%	0.6%	1.3%
Consensus Economics	4/22	-10%	-0.7%	
Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası	5/22	-10%	0	

Kaynak: BOFIT Weekly 2022/19. <https://bit.ly/3yFN7st>

¹ Boyko, A., Grinkevich, D. (2022). Minekonomrazvitiya podgotovilo stsenariy razvitiya ekonomiki v sluchaye uzhestocheniya sanktsiy. Vedomosti. <https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2022/05/18/922615-stsenariy-razvitiya-ekonomiki>

² Rusya Merkez Bankası. (2022). Makroekonomik göstergelere ilişkin öngörüler.

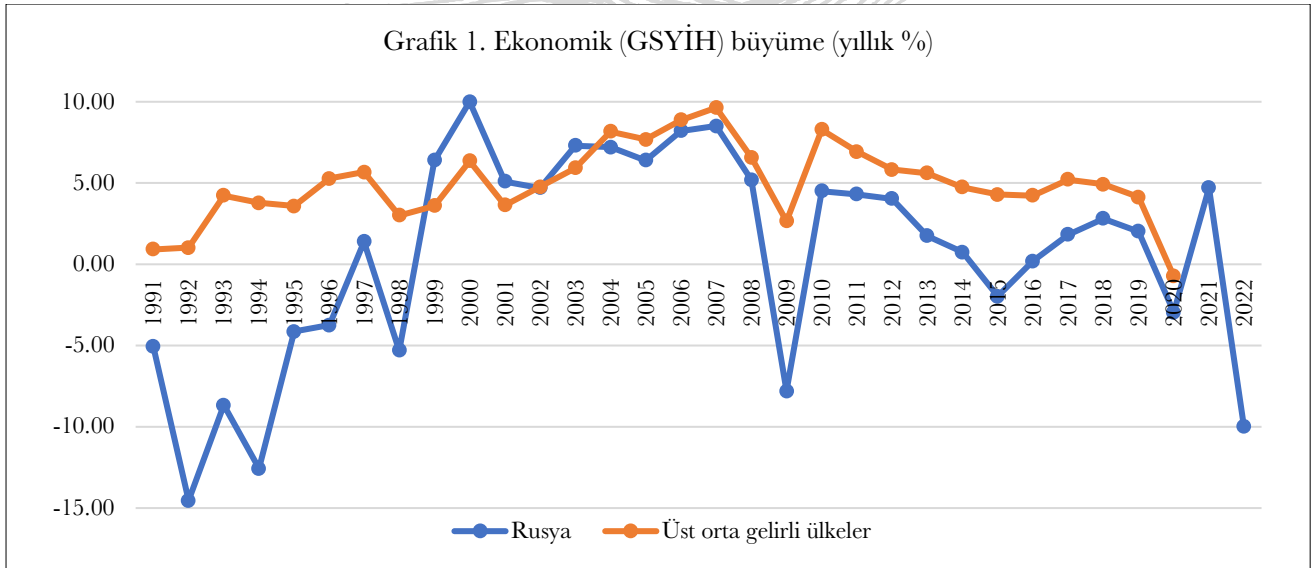
http://www.cbr.ru/statistics/ddkp/mo_br/

³ Anisimova, N. (2022). Vsemirnyy bank sprogniziroval padeniye VVP Rossii i Ukrainy. RBK.

<https://www.rbc.ru/economics/11/04/2022/62533fb89a79477cfe6995be>

Grafik 1. Ekonomik (GSYİH) büyüme (yıllık %)

Kaynak: Dünya Bankası Açık Verileri. (2022). <https://data.worldbank.org/>

2022 yılı sonrasında Rusya ekonomisinin büyüme rotası ile ilgili olarak Rusya Ekonomi Bakanlığı, GSYİH’de iyileşmenin daha önce beklenenden yavaş olacağını tahmin etmektedir.⁴ Rusya Ekonomi Bakanlığı, 2023 yılı için baz senaryoda %0,7’lik, kötümser senaryoda ise %2,9 oranında bir düşüş beklemektedir. 2024-2025 yıllarında GSYİH, baz ve kötümser senaryolarda %2-3 arasında büyüyebilir. Rusya Merkez Bankası ise 2023 yılında ekonomide büyüme beklemiyor (2023 için ekonomik büyüme tahmini %1,0’dan eksi %1,3’e düşürüldü), 2024 yılında ise 1.7% oranında ekonomik büyüme tahmin edilmektedir. 2026-2030 yıllarını kapsayan uzun vadeli periyotta GSYİH’nin beklenen ortalama büyüme oranı 1,5% olarak varsayılmaktadır.⁵

1991-2021 yılları arasındaki 30 yıllık sürede Rusya ekonomisinin ortalama büyümesi yüzde 1 civarındadır. 2022 yılında beklenen yüzde 10’luk küçülme gerçekleşirse bu 1991-2022 yılları ortalama ekonomik büyümesi yüzde 0,6’ya kadar düşer. Kişi başına GSYİH (sabit 2015 yılı ABD dolarına göre) 10 bin doların altında kalıyor. Dünya Bankası’nın Rusya’yı dahil ettiği üst orta gelirli ülkeler gurubunda ise 1991-2020 yılları arasında ortalama ekonomik büyüme yaklaşık yüzde 5 olmuştur. Rusya’nın üst orta gelirli ülkeler gurubundan negatif ayrışmasının

önemli nedenlerinden biri ülke ekonomisinin petrol, doğal gaz ve metal gibi doğal kaynakların ihracatından bağımlı olmasıdır. Rusya ekonomisinin emtia fiyatlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanan dış şoklara karşı kırılganlığı yüksektir.

Eğer tahminler gerçekleşirse, böyle derin bir küçülme Rusya ekonomisinde 1994 yılından sonra ilk kez yaşanacak. Rusya Merkez Bankası Başkanı Elvira Nabiullina, Rusya ekonomisinde kriz nedeniyle zorunlu olarak “yapısal bir dönüşüm ve yeni iş modelleri arayışı dönemine gireceğini” (mevcut rezervler bittikten sonra) açıkladı. Nabiullina, belirli mallar için fiyatlarda artış yaşanacağını, enflasyonun hedefin üzerinde olacağını, önce finans piyasasını etkileyen krizin tüm ekonomiyi etkilemeye başlayacağını belirtti.⁶ Rusyalı ekonomist Mark Goykhmana göre 2022 yılı sonunda %10’a ulaşması beklenen GSYİH’deki gerileme, yaptırımlar nedeniyle hammadde ve nihai mal ticaretindeki azalma, yabancı şirketlerin arz kesintisi, tüketici talebi, yatırım talebi ve sanayi talebindeki düşüş nedeniyle iç pazarın daralması nedeniyle gerçekleşecek.⁷ Petrol, gaz, kömür ve metal ihracatının fiziki hacmindeki düşüş, öncelikle GSYİH’nin %15’inden fazlasını kaplayan ve ihracatta en önemli paya sahip olan madencilik sektörünü derinden etkileyecek.

⁴ Boyko, A., Grinkevich, D. (2022). Minekonomrazvitiya podgotovilo stsenariy razvitiya ekonomiki v sluchaye uzhestocheniya sanktsiy. Vedomosti. <https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2022/05/18/922615-stsenarii-razvitiya-ekonomiki>

⁵ Rusya Merkez Bankası. (2022). Makroekonomik göstergelerle ilişkin öngörüler. http://www.cbr.ru/statistics/ddkp/mo_br/

⁶ Voropayeva, Y. (2022). Nabiullina sprognozirovala sroki nachala transformatsii ekonomiki. RBK. <https://www.rbc.ru/economics/18/04/2022/625d1abd9a7947966eb090a3>

⁷ Goykhman, M. (2022). Vnutrenniy valitsya produkt. İzvestiya. <https://iz.ru/1327314/mark-goikhman/vnutrennii-valitsia-produkt>

Yabancı markaların ve bazı yerli modellerin üretiminin kısılmasından dolayı GSYİH'nin yaklaşık %13'ünü oluşturan imalat sanayi ve otomotiv sektörü etkilenenecektir. Toptan ve perakende ticareti (GSYİH'nin %12'si), ulaşım ve lojistik (GSYİH'nin %6'sı), finans ve sigorta (GSYİH'nin %4'ü) sektörlerinde 2022 yılında ve sonrasında keskin düşüşler yaşanabilir. Ekonomik toparlanma tüketici malları sektöründen başlayabilir. Çünkü burada daha az karmaşık ekipman ve daha az yatırım gerekiyor, ama bu endüstrilerde daha hızlı getiri sağlanabilir. Goykhmana göre Rusya ekonomisinin kriz öncesi hacimlerini tam olarak geri kazanması süreci 10 yıl sürebilir.

2. Bütçe Gelirlerine Etkisi

Petrol ve doğal gaz sektörünün 2022'nin ilk çeyreğinde Rusya'nın GSYH'sindeki payı %22 olmuştur.⁸ Petrol ve doğal gaz sektörü, Rusya'nın bütçe gelirlerinin yüzde 40'ını, ihracatın yüzde 50'den fazlasını sağlıyor.⁹ Rusya federal bütçesinde 2022 yılı için ülkenin ihraç ettiği Ural petrolünün fiyatı varil başına 44 dolar tespit edilmiştir. Dünya petrol piyasasında fiyatlar, bütçelenenden en az 2 kat daha pahalıdır ve bu nedenle hazineye giren petrol ve doğal gaz gelirlerinde şimdilik ciddi azalma yoktur. Rusya'nın 2022 yılında petrol satışlarında "baş başnoktası" ("break-even point") varil başına 44 dolardır, yani eğer petrol bu fiyattan daha pahalıya satılırsa bu federal bütçenin temel gelir tahminleri açısından tatmin edicidir. Rusya, 2022 yılının ilk aylarında belirli azalmaya rağmen günlük yaklaşık 8 milyon varil ham petrol ve petrol ürünleri satışından her ay yaklaşık 20 milyar dolar kazandı.¹⁰

Azalan petrol ve doğal gaz ihracat hacimlerini yüksek enerji fiyatları telafi ediyor. Rusya, artan dünya enerji fiyatları ve rublenin devalüasyonu nedeniyle yaptırımlar nedeniyle bütçe gelirlerinin düşmesini bir süre önleyebilir. Ama Rusya federal hükümeti bütçeye toplanan petrol ve doğal gaz gelirlerinin harcanmasına sınır getirmek için uygulanan bütçe kuralının uygulanmasından 2022 yılında vazgeçti. Bu, 2022 yılında Ulusal Refah Fonu'na gidecek olan tüm petrol ve gaz gelirlerinin ekonomiyi desteklemek için harcanacağı anlamına geliyor. Rusya Sayıştay

Başkanı Kudrin 2022'de Rusya bütçesinin 6,3 trilyon ruble tutarındaki tüm ek petrol ve gaz gelirlerinin harcanacağını teyit etti.¹¹ Petrol veya gaz gelirlerindeki azalma yoksulluk oranlarını yukarı itebilir. Nüfusun reel gelirlerindeki düşüş Rusya ekonomisi için önemli risk kaynaklarından birisi olacaktır.

3. Bankacılık Sektörüne ve Dış Finansmana Etkisi

Yaptırımlar kapsamında en büyük Rusya bankaları olan Sberbank ve VTB dâhil olmak üzere önemli bankalarla işlemler önemli ölçüde yasaklandı. Rusya bankalarının toplam varlıklarının %60'ı ABD yaptırımları altındadır. Sberbank dâhil olmakla yaptırım altındaki bankalar, Rusya bankacılık sektöründeki pazar payının %80'ni oluşturuyor. Yaptırımlar bankaların varlıklarının dondurulmasını, Batılı firmaların onlarla operasyonlarının yasaklanmasını, Rusya ihracatçıları tarafından kaynak temini için bu bankalarda özel hesaplar açılmasının yasaklanmasını kapsıyor. Tüm bu nedenlerle 2022 yılında Rusya şirketlerine verilen yurtdışı kredilerde önemli bir azalma bekleniyor.

Rusya'nın en büyük ticari bankalarının varlıklarının yanı sıra Rusya'nın merkez bankasının rezervleri de dolar, Euro, Yen ve diğer şekillerde ruble dışında tutulan 630 milyar ABD doları değerindeki merkez bankası rezervinin en az yarısından mahrum bırakılmaktadır.¹² Rusya Merkez Bankası toplam rezervlerinin yaklaşık %15'ini Çin Yuanında tutuyor ve ayrıca yaklaşık 142 milyar USD değerinde 2300 tonluk bir altın rezervine sahiptir. Ama uygulanan varlık dondurma eylemleri sonucunda Çin Yuanı ve altın rezervleri de Rusya için kullanılamaz hale gelebilir. Batı ülkeleri ve Çin dışındaki gelişmekte olan ülkelerden gelen yatırım ve krediler durursa Rusya ekonomisindeki bu boşluğu Çin dolduramaz. Çünkü 2021'de Rusya ekonomisine giren yeni doğrudan yabancı yatırımların sadece %1'i Çin'den geldi (2013'e göre belirgin şekilde daha az). Buna karşılık yatırımların %2'si Güney Kore'den, %4'ü ABD'den, %9'u Fransa'dan, %22'si ise Birleşik Krallık'tan yatırıldı.¹³ Yaşanan dış finansman sorunları dış ticaret operasyonlarını da etkilemektedir.

⁸ RİA. (2022a). Dolya neftegazovogo sektora v VVP Rossii v pervom kvartale sostavila 21.7%. <https://ria.ru/20220720/gaz-1803906901.html>

⁹ Smirnov, S. (2021). Ne sovsem benzokolonka. The Bell. <https://bit.ly/3NeH9xd>

¹⁰ Smith, G. (2022). Russia oil revenue up 50% this year despite boycott, IEA says. World Oil. <https://www.worldoil.com/news/2022/5/12/russia-oil-revenue-up-50-this-year-despite-boycott-iea-says/>

¹¹ RİA. (2022b). Kudrin: vse dopolnitel'nyye neftegazovyye dokhody byudzheta budut potracheny. <https://ria.ru/20220427/dokhody-1785722103.html>

¹² The Guardian. (2022). Russia 'preparing legal action' to unfreeze \$600bn foreign currency reserves. <https://bit.ly/3xe62UA>

¹³ Shapovalov, A. (2022). Rossiya izbavlyayetsya ot novykh pryamykh inostrannykh vlozheniy. Gazeta Kommersant №89. p.2. <https://www.kommersant.ru/doc/5367062>

4. Dış Ticarete Etkisi ve Tahminler

Rusya Merkez Bankasının Temmuz 2022 öngörülerine göre ülkenin mal ve hizmet ihracatı 2021 yılında 550 milyar dolardan 2022'de 520 milyar dolara ve 2023-2024 yıllarında ise sırasıyla 452 ve 439 milyar dolara düşmesi bekleniyor.¹⁴ İthalat değerinde 2021'de 379 milyar dolardan 2022'de 300 milyar dolara kadar bir daralma, 2023 ve 2024 yıllarında kademeli olarak sırasıyla 322 ve 340 milyar dolara kadar yükselme bekleniyor. Dış ticaretin yanında, 2022 sonunda tüketici fiyat endeksinin %15, işsizlik oranının ise %5,6 olması bekleniyor.

Tablo 2. Rusya Merkez Bankası'nın Dış Ticaret Dâhil Olmakla Makroekonomik Öngörüler (Temmuz 2022)

	2020	2021	2022	2023	2024
TÜFE (önceki yılın aralık ayı, %)	4,9	8,4	15,0	6,1	4,2
Faiz oranı (yıllık ortalama, %)	5,1	5,8	11,0	7,5	6,5
GSYİH (yıllık büyüme, %)	-2,7	4,7	-6	-1,3	1,5
İşsizlik oranı (Aralık ayı, %)	5,9	4,3	5,6	5,5	5,0
Nominal ücretler (yıllık, %)	6,0	9,8	10,0	7,0	6,4
Mal ve hizmet ihracatı (milyar ABD doları)	381	550	520	452	439
Mal ve hizmet ithalatı (milyar ABD doları)	304	379	300	322	340
USD/RUB döviz kuru (yıllık ortalama)	72,3	73,7	70,4	75,0	80,0

Kaynak: Rusya Merkez Bankası. Temmuz 2022 Tahmini.
http://www.cbr.ru/statistics/ddkp/mo_br/

Yaptırımlar nedeniyle üretim için gerekli olan dolar ve Euro gelirleriyle ithal bileşenleri satın alamıyor. Bazı malların ithalatında yaşanacak zorluklar farklı sektörlerde

üretimi ve işleyişi etkileyecektir. Rusya Başbakan Yardımcısı Marat Husnullin, Moskova'da elit ve pahalı inşaat sektöründe kullanılan ithal malzemeler ve ticari gayrimenkulün finansmanı konusunda risk ve endişeler olduğunu açıkladı.¹⁵ Şarap ve diğer alkollü ürünlerin çok fazla üretildiği ve tüketildiği Rusya'da şarap üreticileri Avrupa'dan (örneğin Portekiz'den) ahşap mantar satın alıyordu. Yerli şarap, ahşap mantar kapak yerine vida kapaklı şişelerde üretilmeye başlayacak. Rusya giyim, ayakkabı ve aksesuar pazarında ithalatın payı yaptırımlar öncesinde %80'e ulaştı. Batılı bilinen markaların çoğu Rusya pazarını terk etti ve yerli üreticiler bu boşluğu doldurmaya çalışacak. Ama üretici firmalar yerli olsa bile, kullanılan malzemeler ithal edilmeli ve bu aşamada alternatif hammadde kaynakları aranmalıdır. Çin markaları bir dizi endüstriyel sektörlerde (hafif sanayi ürünleri, lastikler, otomobil parçaları, uçak bileşenleri, endüstride kullanılan kimyasal hammaddeler, endüstriyel ekipman, mikro elektronik ve yarı iletken endüstrisi ürünleri) Batılı markaların yerini alabilir. Rusya devletinin çabaları yerli üretimi desteklemek yönündedir. Ama Rusya'da üst düzey yöneticilerin ve işletme sahiplerinin 2015 yılında %61'i ithal ürünlerin yerini alacak az karmaşık teknoloji gerektiren yerli bir eşdeğer ürün bulamadıklarını söylediyse, Eylül 2021'de bu oran %81'e yükseldi.¹⁶

5. Teknolojiye Erişime Etkisi ve Başarısız İthal İkameci Politika

Rusya Ekonomi Yüksek Okulu Ulusal Araştırma Üniversitesinde (HSE University) yapılan bir araştırma, Rusya'da kullanılan ileri teknolojilerin yaklaşık %30'nun (bazı federal bölgelerde %40) yurt dışından satın alındığı, yerel işletmelerin teknolojik modernizasyon sürecini kendi imkânları ile yürütme olanaklarının sınırlı olduğu, teknoloji alanında yurt dışından ithal edilen çözümlere yüksek bağımlılık olduğu sonuçlarını ortaya çıkardı.¹⁷ Mühendislik hizmetleri ve ticari markalarda da dışa bağımlılık yüksektir. Rusya, teknolojik atılım yapmayı başaramadı ve fikri mülkiyet ürünlerinin net ithalatçısı olmaya devam etti. 2000-2020 yıllarında, Rusya ekonomisinin yurtdışından teknoloji satın alma maliyeti 12 kat arttı. 2019 yılında yenilikçi ürünlerin toplam satışlar içindeki payı %6 oldu.

Rusya'nın büyük devlet şirketlerine ve kuruluşlarına yazılım sağlayan Batılı şirketler (örneğin, Windows

¹⁴ Rusya Merkez Bankası. Makroekonomik Öngörüler.

http://www.cbr.ru/statistics/ddkp/mo_br/

¹⁵ RBK. (2022). Marat Khusnullin: "Nado ekonomiku spasat".

<https://www.rbc.ru/newspaper/2022/04/27/62654eb89a794728d55edb6d>

¹⁶ Kapital Strani. (2022). Russia's dependence on Western technology peaked since 2014. <https://bit.ly/3PZM4o3>

¹⁷ HSE. (2022). Pochti 30% ispol'zuyemykh v Rossii peredovykh tekhnologiy priobretayutsya za rubezhom. <https://www.hse.ru/news/438571134.html>

Microsoft, Oracle) kademeli olarak ülkeyi terk ediyor. Yerli bilişim sektörü ise belirli oranda başarılarına rağmen yabancı çözümlerin yerini tam olarak alamıyor. Hükümetin talimatına ve 2018 yılında devlet şirketlerine gönderilen direktife göre, 2021 yılı sonunda Rusya devletine ait şirketler tarafından kullanılan yerel yazılımların payı %50-70'e ulaşması gerekiyordu. Ama 2021 yılı sonunda Rusya yazılım ürünlerinin devlete ait şirketler tarafından kullanılan yazılımlar arasındaki payının ortalama %30-35 seviyelerinde olduğu ortaya çıktı. Rusya'da bilişim iletişim teknolojileri alanında ithal ikame programı hedeflerin gerisinde kaldı. Rusya'nın ülke içi teknoloji pazarı küresel teknoloji harcamasının %1'inden daha küçüktür.¹⁸ Rusya pazarının sınırlı olması yerel içerik geliştiriciler ve yazılımcılar için bu pazara yönelik yüksek kaliteli uygulamalar geliştirmeyi ve yeni ürünlere yatırım yapılmasını ekonomik olarak mümkünsüz ediyor. Bir başka örnek petrol ve gaz sektöründen. Petrol sahalarında sondaj, saha geliştirme, dijitalleştirme ve diğer hizmetler gerçekleştiren 4 büyük yabancı şirketin (Weatherford, Schlumberger, Baker Hughes, Halliburton) şirketleri Rusya piyasasında toplam %15 paya sahipler, ama bu segmentler çok kritiktir) Rusya'dan çekilmesi yeni teknolojiler gerektiren petrol ve gaz üretimini teknolojik yönden olumsuz etkileyebilir.

Başarısız teknolojik atılımların yanı sıra Rusya, ithal ikamesinde ("importozameshcheniye") de önemli başarılar sağlayamadı. Gaidar Enstitüsü (IEP) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, yetkililerin ithal ikamesi konusunda yapılan açıklamalarına rağmen Rusya, Batı teknolojilerine olan bağımlılığını artırıyor. Hâlbuki Rusya devleti 2015 yılından ithal ikamesini aktif olarak teşvik etmeye ve Batı'dan teknolojik bağımsızlık için çaba göstermeye başladı. Rusya Güvenlik Konseyi Sekreteri Nikolai Patrushev, ithal ikamesinde neden hala bir gelişme olmadığı sorusuna yanıt verirken, "devlet başkanının ithal ikamesi alanındaki tüm talimatları zamanında yerine getirilseydi, o zaman Rusya ekonomisinin bugün karşı karşıya olduğu birçok sorunun önüne geçebilirdik" dedi.¹⁹ Patrushev, St. Petersburg'da yaratılmasına bir dizi devlet kurumunun karşı çıktığı insülin üretimi fabrikasından örnek olarak bahsetti. Uzun süreli dış kısıtlamalar bağlamında Rusya ekonomisinin yapısal dönüşümü, yatırım malları ve bazı

az karmaşık teknolojilerin üretiminde belirli artışla birlikte bir dizi endüstride teknolojik gerilemeye neden olacaktır.

6. İş Dünyasına, Lojistik ve Taşımacılığa Etkileri

Yaptırımlar ve alınan siyasi kararlar sonucu Rusya'da faaliyet gösteren 1.200 yabancı şirketten yaklaşık 800'ü ülkeden ayrıldı (bunlar arasında IBM, Microsoft, Kellogg's, Nokia, Panasonic, McDonald's, Starbucks gibi markalar da var) ve sadece başkent Moskova'da yaklaşık 200.000 kişinin işini devamlı kaybedebileceği ihtimal edilmektedir. Ama tüm bunların yanı sıra, Ukrayna'ya yapılan askeri müdahale Rusya iş dünyasını ve yerel şirketleri de derinden etkiledi. Savaş başladıktan sonra bazı büyük devlet şirketlerinin (örneğin, Gazprombank, Sberbank, Aeroflot) üst düzey yöneticileri, yönetim kurulu üyeleri ve diğer yetkilileri ülkeyi terk etti. Bazı Rus iş adamları kendi şirketlerini Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Türkiye gibi yaptırımlara katılmayan ülkelere taşımaya çalıştılar.

Rusya Sanayici ve Girişimciler Birliği (RSPP) 2022 yılının ilk çeyreğinin sonunda üye şirketlerle yaptırımların şirketlere etkisi ile ilgili bir anket çalışması yaparak sonuçlarını açıkladı. Araştırmada RSPP üyesi Rusya şirketlerinin %45'i hammadde ve teknolojik bileşenlerin tedarik koşullarında bozulmaya işaret etti. Şirketler bu sorunların altını özellikle çizdiler: yabancı ve yerli ürünlerin fiyatlarında yaşanan keskin artışlar ve döviz piyasasındaki oynaklık; uluslararası finansal kısıtlamalar nedeniyle tedarikçi firmalara ödeme yapmanın imkânsızlığı; satın alınan hammaddelerin, ekipmanların, yedek parça ve diğer bileşenlerin teslimatıyla ilgili sorunlar; ihracata ve ithalata yönelik ürünlerin nakliye koşullarında yaranan bozulmalar ve lojistik zorluklar (teslimat sürelerinin uzaması, tarifelerin artması, kargo sigortasının reddedilmesi, Rusya kargo taşıyıcıları için sınırların ve hava sahasının kapatılması ve s.).²⁰ Rusya'da demiryolu ve karayolu ile uluslararası ve yurtiçi taşımacılıkta kullanılan konteynerlerin çoğu yabancı şirketlere aittir. Rusya'da kargo taşımacılığı için kullanılan 1,7 milyon konteynerden sadece 250.000'i yerel lojistik şirketlerine (TransContainer ve FESCO) aittir.²¹ Rusya sivil havacılığına ait 980 uçağın 515'i veya %53'ü yabancı kiralama şirketlerinden (özellikle İrlanda) kiralandı. 24 Şubat 2022 tarihinden sonra bu kiralama şirketleri

¹⁸ Saburov, D. (2022). Pochemu v Rossii ne skoro poyavyatsya analogi zapadnykh servisov i chem eto grozit biznesu. Forbes. <https://bit.ly/3NiuFVK>

¹⁹ Yegorov, I. (2022). Patrushev: Yesli by vovremya ispolnyalis' porucheniya Putina, smogli by izbezhat' problem v ekonomike. RG.ru. <https://bit.ly/3akThyo>

²⁰ Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs (RSPP). (2022). Sostoyaniye rossiyskoy ekonomiki i deyatelnost kompaniy: rezul'taty monitoringa RSPP za I kvartal 2022 goda. <https://bit.ly/3x2OZ6L>

²¹ Yunusov, L. (2022). Effekt domino: pochemu rushatsya global'nyye tsepochki postavok i chem eto grozit. Forbes. <https://bit.ly/3NO4beC>

uçaklarını geri istiyorlar ve uluslararası sigorta şirketleri de uçak sigortasını yenilemeyi reddediyor. Sonuç olarak, bazı uçaklar Rusya'ya geri dönemiyor ve uçakların bakım ve onarımında sorun oluyor. Rusya hükümeti, çatışma derinleşirse kiralanan uçakları kamulaştırmak istemektedir.²² AB'nin Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı önlemleri, tüm ana uçak ve onun bileşenlerinin üreticilerini de kapsamaktadır. İhracat kısıtlamaları Rusya'da sivil havacılığın gelişimini etkiliyor ve Rusya yolcu uçakları "Sukhoi Superjet-100" ve MS-21'in üretim programlarının gerçekleşmesini etkiliyor. Daha önce Rusya sivil uçakları için Batı elektroniği tedariki büyük bir soruysa, mevcut yaptırımlar ışığında, sivil havacılık alanında ABD ve AB ülkeleriyle iş birliği gerçekçi görünmüyor. Rusya'daki birçok otomobil markası üretim hacimlerini askıya aldı veya azalttı. Kargo taşımacılığı amaçlı araçlar da üreten KamAZ ve AvtoVAZ şirketleri yabancı bileşenlerin tedariki ile ilgili sorunlarla karşı karşıya kaldı.

7. Türkiye Ekonomisine Etkiler

Rusya-Ukrayna savaşı, Türkiye dâhil gelişmekte olan piyasalara da etkisiz geçmiyor. Rusya, Türkiye'nin ithalat ve ihracatta en önemli ortaklarından biridir. Bu iki ülke ile Türkiye'nin ekonomik ilişkilerinin ticaret, tarım, enerji,

turizm, inşaat, sanayi ve diğer ekonomik boyutları vardır. Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile toplam ticaret hacmi 40 milyar dolardan fazladır.²³ Savaş öncesinde Türkiye'nin buğday ithalatının yüzde 80'e yakını Rusya (%65) ve Ukrayna'dan (%15) geliyordu.²⁴ Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) verilerine göre Türkiye'nin yıllık doğal gaz tüketiminin yüzde 35-40'ı Rusya'dan ithal ediliyor. Türkiye ekonomisi, Rusya-Ukrayna savaşı ile daha da derinleşen enerji ve gıda krizlerinden fiyat ve ürünlerin ithalatında kesintiler anlamında etkilenebilir.²⁵ Türkiye'ye her yıl gelen her dört turistten birinin Rusya ve Ukrayna'dan geldiği düşünülürse turizm gelirleri de savaştan etkilenebilir. Ukrayna ile yapılan savunma sanayi alanındaki ortak projeler ve Türk inşaat şirketlerinin Rusya'daki faaliyetleri de krizden sonra bazı sorunlar ile karşılaşabilir. Rusya-Ukrayna krizinin Türk şirketleri için açtığı fırsatlara ise Rusya piyasasında yabancı (genelde Batılı) şirketlerin çekilmesi ile oluşan boşluğu çeşitli sektörlerde yatırım ve ticaret ile doldurma fırsatını dâhil edebiliriz. Avrupa ülkelerinin pandemiden sonra Türkiye'ye alternatif üretim üssü gibi artan ilgisi savaştan sonra yeni boyut kazanabilir.

²² Levinskiy, A. (2022). Chto budet s rossiyskoy aviaotrasl'yu iz-za sanktsiy. Forbes.

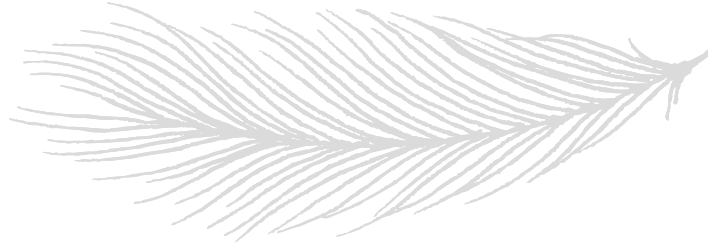
<https://www.forbes.ru/biznes/457955-cto-budet-s-rossijskoj-aviaotrasl-u-iz-za-sankcij>

²³ Adal, H. (2022). Russia-Ukraine war: How will it affect Turkey's economy?. BIA News Desk.

<https://bianet.org/english/economy/258257-russia-ukraine-war-how-will-it-affect-turkey-s-economy>

²⁴ Çalkaya, M. (2022). Rusya-Ukrayna gerginliği nedeniyle Türkiye'nin buğday arzında sıkıntı beklenmiyor. Anadolu Ajansı. <https://bit.ly/3GIRUp>

²⁵ Aslan, M. (2022). Petrol Arz ve Talep Şokları ve Küresel Ekonomi. İRAM. <https://www.iramcenter.org/petrol-arz-ve-talep-soklari-ve-kuresel-ekonomi/>

Impact of Ukraine War on the Turkish Economy

Tasnima Jahan Suraiya

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

1. Introduction

Türkiye shares a maritime border with Russia and Ukraine on the Black Sea and has cordial relations with both. Türkiye's economy might be severely harmed by the present and prospective war between the two nations. Türkiye's foreign trade volume with these two countries is approximately 42.1 billion dollars. Türkiye's main export items to Russia include fresh fruits and vegetables, machinery, land vehicles and their equipment, and clothing and their accessories. Türkiye, on the other hand, imports mostly oil, natural gas, hard coal, iron-steel products, raw aluminum, and a variety of agricultural items. As Russia's war in Ukraine continues, Türkiye finds itself in an unenviable position, entangled geographically, economically, politically, diplomatically, and militarily with the war's protagonists. With an annual consumer inflation rate of over 73.5%, Türkiye is likely to shock some of the hardest hits from the conflict as both Russia and Ukraine are important economic partners for Türkiye, with important links in tourism, agricultural trade, energy, and even the defense industry.

2. Türkiye-Russia Trade Relations

The primary force behind Turkish-Russian ties is economic and trade relations. Russia has been one of Türkiye's most important trading partners. According to the Ministry of Foreign Affairs in Türkiye, the trade volume between two states has reached 30 billion USD in 2021.

Russian energy carriers are also crucial to the Turkish economy. Prior to the conflict, Russia supplied Türkiye with more than half of its imported gas, 17% of its oil, and almost 40% of its gasoline. In recent years, Russia and Türkiye have signed a series of trade and economic agreements. The most important of these is for the Turkish Akkuyu Nuclear Power Plant, which is expected to meet 10% of Türkiye's energy demands. Russia is another important market for Turkish fruits and vegetables. Türkiye sent about 1.5 million metric tons of fresh fruit and vegetables to Russia last year. In 2018 Russia ranked 12th among Türkiye's export destinations with a volume of \$3.4 billion and it was number one for imports with a volume of \$21,989 billion. According to Russian International affairs council, the composition of Turkish exports consists of textiles around 20%, machinery and equipment 23%, food 22% and household appliances. Figure 1 is about Türkiye's export-import relation with Russia from 2013 to 2021.

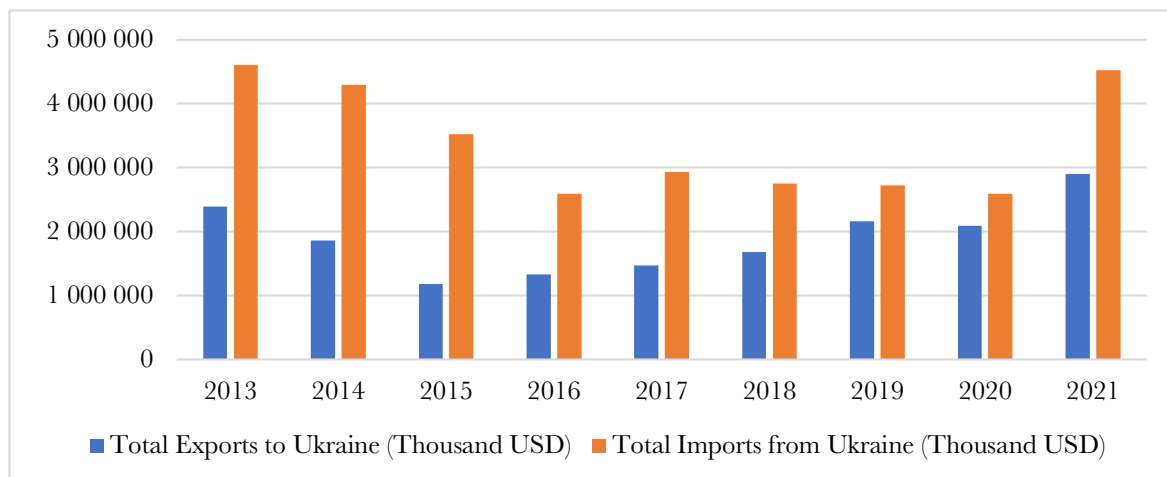
Figure 1: Total Exports and Imports of Türkiye with Russia (thousand USD) from 2013-2021

Source: Turkish Statistical Institute (TURKSTAT)

3. Türkiye-Ukraine Trade Relations

Türkiye's export to Ukraine was around \$2.9 billion in 2021 and supposed to fall almost zero by this year. The conflict in Ukraine affects not only imports but also exports of goods and services. Ukraine's main ports are blocked, and air transportation has ground to a halt due to security concerns. The 2.1 million tourists that visited from Ukraine last year will disappear too. Türkiye and Ukraine signed a free-trade agreement and a joint

production agreement to manufacture Turkish drones. Türkiye has been increasingly reliant on agricultural exports from both Russia and Ukraine in recent years. Türkiye will receive 65% of all imported wheat from Russia in 2021, and more than 13% from Ukraine. The recent significant surge in wheat prices, largely owing to Russia's invasion of Ukraine, has caused Ankara to cut its purchases overseas by approximately %. Figure 2 illustrates total exports and imports of Türkiye with Ukraine from the year 2013 to 2021.

Figure 2: Total Exports and Imports of Türkiye with Ukraine (Thousands USD) from 2013-2021

Source: Turkish Statistical Institute (TURKSTAT)

4. The Impact of War on Türkiye

The longer Russia's invasion of Ukraine continues, the more severe the impact on the world economy, including Türkiye's. In this part, the impact of in different sectors

Türkiye's economy due to Russia Ukraine conflict as well as different media's observations is described briefly.

Russian invasion of Ukraine would spell more economic turbulence for Türkiye. War would bring Türkiye under

intense pressure from its Western allies to join putative sanctions against Russia which is a critical trading partner and supplier of natural gas (Al Monitor; February 07, 2022). Fallout of Ukraine war exposes Türkiye's vulnerable economy. President Tayyip Erdogan's wager that Türkiye could ride out an inflation and currency shock with low rates and reserves has all but collapsed, after the fallout from the war in Ukraine left the economy uniquely vulnerable to soaring energy prices (Reuters; March 11, 2022). Russia-Ukraine war is threatening Türkiye's economy. As Russia's invasion of Ukraine grinds on, its impacts are already being felt far beyond Ukraine's borders. In Türkiye, the war has cast a shadow over President Recep Tayyip Erdogan's economic ambitions. Türkiye's ties with Russia and Ukraine have long benefited the Turkish economy, but now, they have become liabilities (Asia Times; March 15, 2022). Ukraine war will increase poverty in developing economies, warns World Bank. The war in Ukraine threatens to cause lasting damage to the economies of low- and middle-income countries such as Türkiye, China, Indonesia, South Africa specially, oil imports, pushing millions of people into poverty and tipping dozens of countries into a debt crisis, the World Bank has warned (Financial Times; March 29, 2022). Türkiye juggles relationships with Russia, Ukraine amid economic crises. Türkiye has played a major role in the search for an end to the Ukraine war as the host for this week's talks between Moscow and Kyiv – the product of an ambivalent stance experts say is largely rooted in the troubled Turkish economy's deep links to both countries (Yahoo News; March 31, 2022).

4.1. Export-Import

Türkiye's exports to Russia, Ukraine slides as conflict hits shipments. As the fallout of the Russia-Ukraine war spreads, Türkiye's exports to both countries slid significantly in March after the conflict-hit shipments and

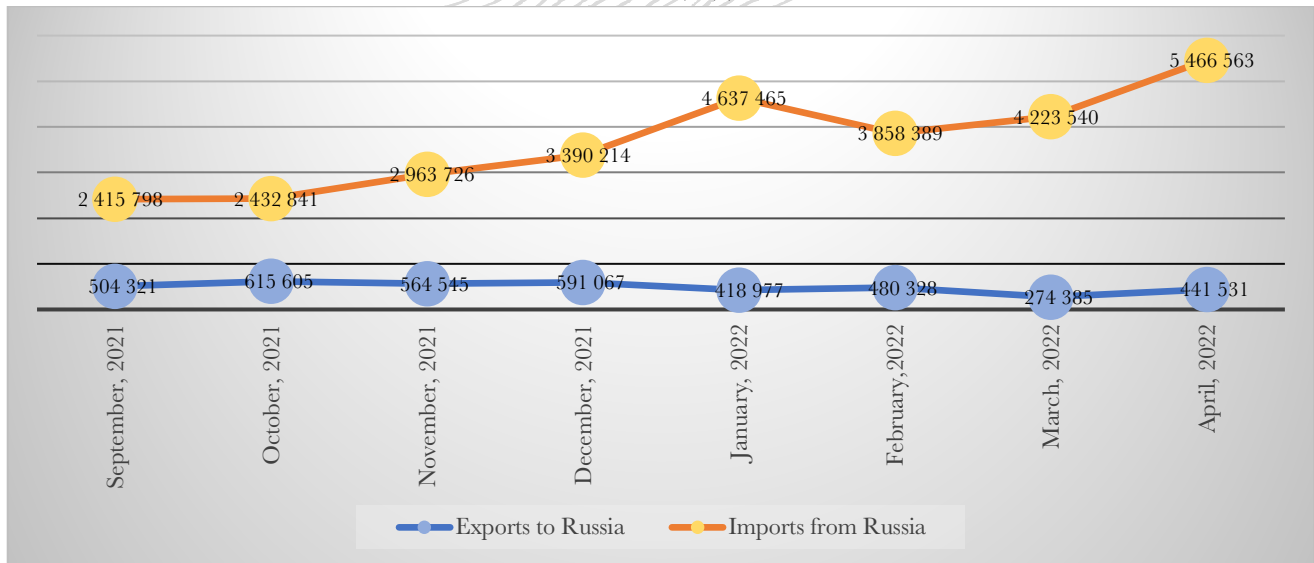
sales of some industries all but dried up. Exports to Russia and Ukraine dropped 55.3% month-over-month to \$293.1 million in March, according to data compiled from the Turkish Exporters Assembly (TIM), down from \$655.5 million in February. Russia's invasion of Ukraine has sent global commodity prices soaring, threatening to derail Türkiye's new economic program that aims to record a current account surplus (Daily Sabah; April 05, 2022). Turkish export climate strong but Ukraine war clouds Outlook. The export climate for Turkish manufacturers remained robust in March, propelled by improved demand as the coronavirus pandemic eased across a number of the top export markets. But Russia's invasion of Ukraine clouds the outlook and has already impacted output in several important markets, according to a survey from the Istanbul Chamber of Industry and London-based global data firm IHS Market (Daily Sabah; April 08, 2022). Turkish exporters lose nearly \$140M in April as Ukraine war hits trade. Türkiye's exports to Russia and Ukraine fell by nearly \$140 million in April, as Moscow's invasion of its southern neighbor continues to disrupt shipments (Daily Sabah; May 08, 2022).

According to the Turkish statistical institute, the main import partner of Türkiye was Russia during 2022.

According to preliminary figures gathered by TurkStat and the Ministry of Trade, in January 2022, exports were 17 billion 587 million dollars with a 17.2-percent increase and imports were 27 billion 848 million dollars with a 54.2-percent increase compared with January 2021. *We can realize this information from Figure 3 as well. After the Russian invasion in Ukraine, imports of Türkiye from Russia declined to 3 billion 858 million dollars in February which was 4 billion 637 million dollars in January. On the other hand, exports to Russia declined around 61 million dollars.*

Figure 3: Monthly Total Exports and Imports of Türkiye with Russia (Thousands USD) from September 2021-March 2022.

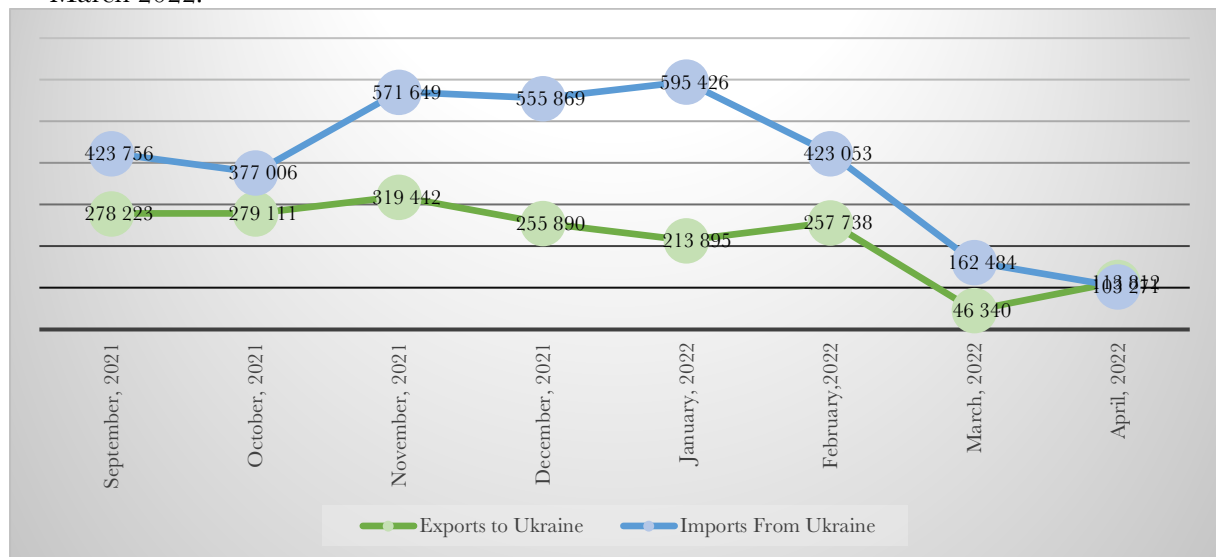

Source: Turkish Statistical Institute (TURKSTAT)

After starting the conflict, in February 2022, the export to Ukraine declined to 46 million, which was 257 million dollars in the previous month. There is an intense decrease in export as well as import which decreased to 162 million dollars in the March. An important

observation is that, since the war is going on in Ukraine region, trade with Ukraine has dropped a lot more than with Russia from Figure 4.

Figure 4: Monthly Total Exports and Imports of Türkiye with Ukraine (thousands USD) from September 2021-March 2022.

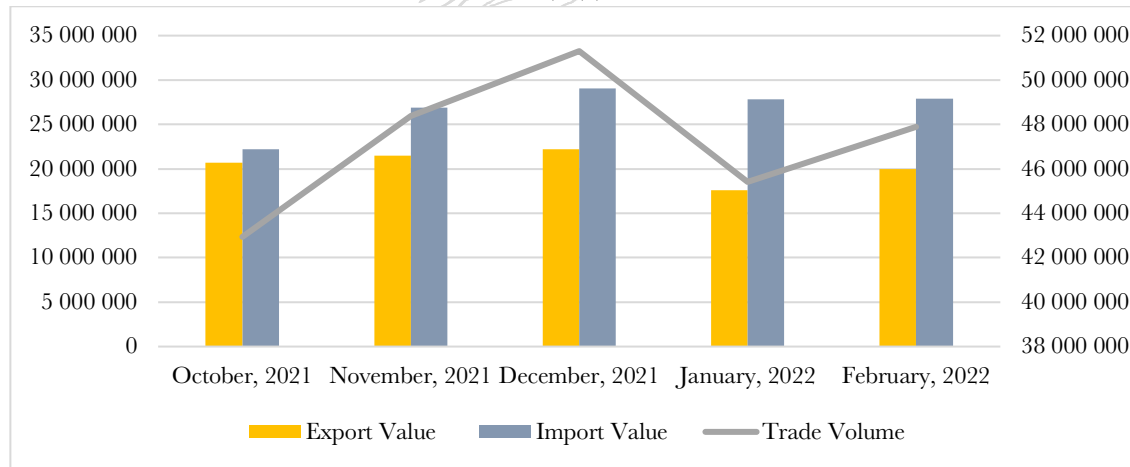
Source: Turkish Statistical Institute (TURKSTAT)

If we look at the data from Turkish Statistical Institute at figure 5, we can see that due to the Russia Ukraine war, the trade volume of Türkiye declined to 45 billion 424

million dollars in the January 2022 which was 51 billion 301 million dollars in the December 2021 as Russia and Ukraine are the largest trade partners of Türkiye.

Figure 5: Monthly total Export-Import and Trade volume of Türkiye (Thousand USD) from October 2021-February 2022.

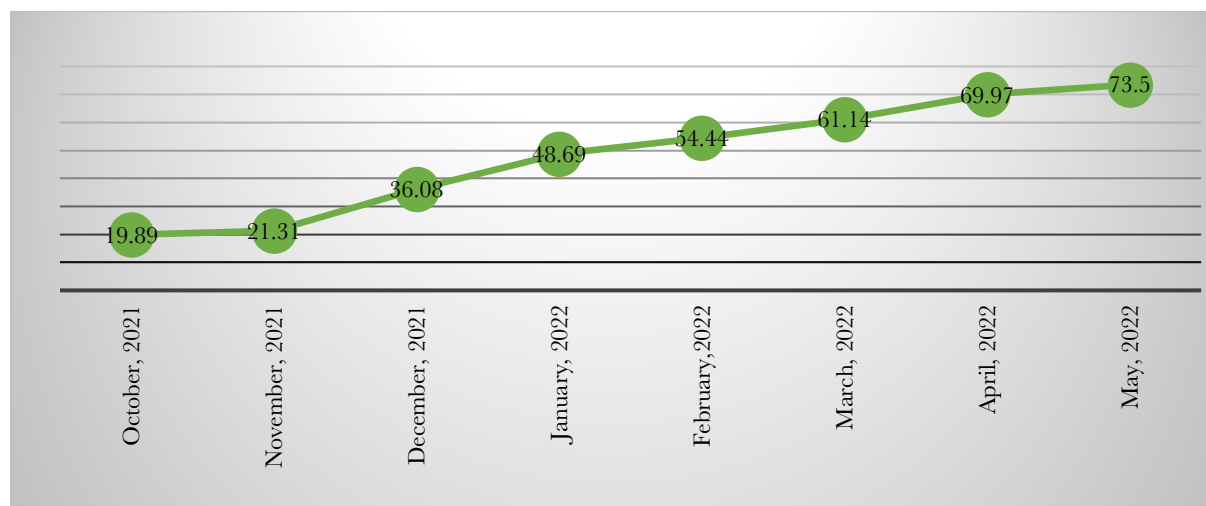
Source: Turkish Statistical Institute (TURKSTAT)

4.2. Inflation

Inflation and interest rates affect imports and exports primarily through their influence on the exchange rate. According to Federal Reserve issues FOMC statement, higher inflation typically leads to higher interest rates. Turkish inflation hits 23-year high of 73.5% (Financial times; June 03, 2022). It was 20-year high of 61% as energy and food costs soar in the month of April. Food prices, which make up about a quarter of Türkiye's

inflation basket, rose 70% year on year. Ankara blames surge on pandemic and Ukraine war as opposition politicians warn prices are out of control (Financial Times; April 04, 2022). Exacerbating a cost-of-living crisis, consumer prices accelerated to 61.14 percent at an annual rate, up from 54.4 percent in February, according to the statistics agency (The Economic Times; April 04, 2022). From figure 6, we can see that, after that conflict started, inflation rate of Türkiye reached to almost 73.5% in May which was 48.69% in the month of January.

Figure 6: Monthly Inflation Rate (%) of Türkiye (October 2021-May 2022)

Source: Trading Economics Database

4.3. Currency

The exchange rate has an effect on the trade surplus or deficit, a weaker domestic currency stimulates exports and

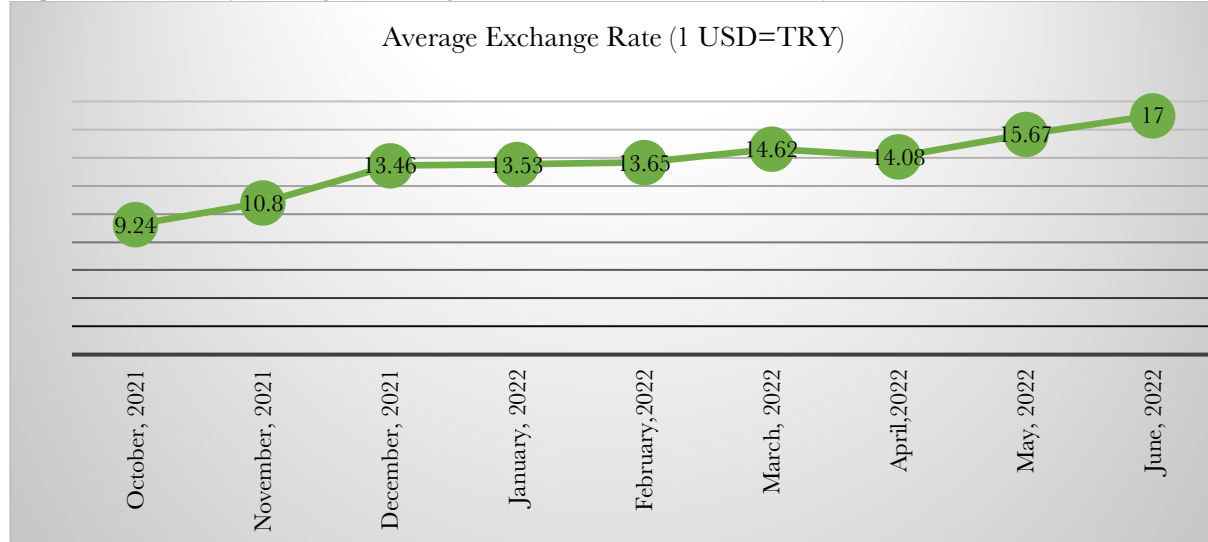
makes imports more expensive. An increase in the exchange rate reduces the balance of trade. The balance of trade influences currency exchange rates through its effect on foreign exchange supply and demand. Türkiye is

finding it increasingly difficult to tread carefully between the warring sides, which represent lifelines for Türkiye's frail economy. The Russia-Ukraine conflict has proven one thing - the Turkish lira is fragile (Middle East Eye;

February 25, 2022). After the conflict started, export declined dramatically, inflation increase, foreign currency shortage is created, so exchange rate also reached to 17.33 on 21st June, which was 13.53 before the war started.

Figure 7: Monthly Average Exchange Rate (USD to TRY) of Türkiye from October 2021-June 2022.

Source: Exchange Rates UK.

4.4. Food and Energy

Prices for basic products and services increased by 30-50 percent as the Turkish lira experienced two significant declines in value. Türkiye's financial crisis has been further compounded by Russia's invasion of Ukraine, which has driven up global food prices. Energy costs in Türkiye began to rise at the beginning of this year, but, as with the price of wheat, Russia's invasion of Ukraine has sent them soaring. The state-owned pipeline operator Botas said this month that the price of gas for electricity generation would rise by almost 45%, with a 50% rise in prices for industry and 35% for households. Türkiye's efforts to find a solution in Ukraine, and potentially bring down food prices in the process, bring little solace (The Guardian; April 16, 2022).

4.5. Transportation

Russian invasion of Ukraine slams Türkiye's transportation industry. The Russian invasion of Ukraine and European Union restrictions on trucks from Russia and Belarus have tipped Türkiye's international transportation industry into a crisis with increasing costs and international freight trucks forming huge queues at Türkiye's border crossings (Al-Monitor; April 22, 2022).

4.6. Tourism Sector

Türkiye's tourism sector has to pay price for Russia-Ukraine war. The war between Russia and Ukraine, both constitute a huge tourist market for Türkiye, is likely to affect the country's tourism sector with industry representatives expecting a 30% loss (Daily Sabah; March 02, 2022). Türkiye tourism sector is threatened by war in Ukraine. Türkiye's economy has been facing massive problems for years, and the country is set to suffer even more due to Russia's war in Ukraine as tourism takes another hit (DW News; March 16, 2022). Türkiye, Germany, others brace for hit to tourism sector from Russia-Ukraine war. After losing two years to the COVID-19 pandemic, shopkeepers in the heart of the Turkish Riviera had hoped for a strong tourism season this year to help keep their businesses afloat. But Russia's war in Ukraine is fast dampening their spirits (Al Arabia News; March 24, 2022). Despite many Russian dissidents and young professionals arriving in Türkiye following the Russian invasion of Ukraine, the ongoing war is expected to result in a massive decline in the number of Russian tourists coming here this year (Al Jazeera News; May 02, 2022).

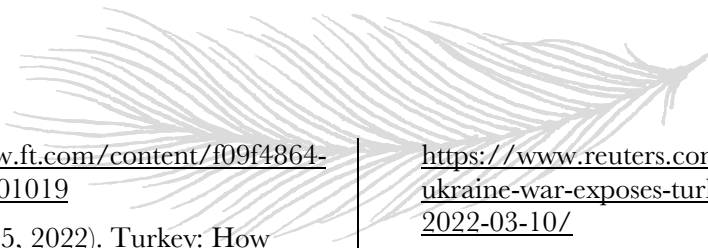
5. Conclusion

Since the Russia-Ukraine war is the new, it is early for us to comment about the real effects of the war on Türkiye's economy. Because of the recent incident, no academic research has been conducted on this topic. As a result, we had to look to media reports and data analysis in making predictions about the after-war impacts. As per Media information, the war between Russia and Ukraine seriously affected Türkiye's economy. According to data analysis, Türkiye's export-import with Russia and Ukraine has declined since starting the war. However, along with data analysis and Media information, a better analysis can be made after the war with additional data.

References

- Turkish Statistical Institute. Press Release: Foreign Trade Statistics, 31 March 2022. Ankara, Türkiye.
- Tom WHEELDON, 'Turkey juggles relationships with Russia, Ukraine amid economic crisis' (France 24), 31/03/2022, (full text available [here](#))
- Al-Monitor (April 22, 2022). Russian invasion of Ukraine slams Turkey's transportation industry. <https://www.al-monitor.com/originals/2022/04/russian-invasion-ukraine-slams-turkeys-transportation-industry>
- The Guardian (April 16, 2022). Turkey's war with inflation: 'Prices change daily and everyone is scared'. <https://www.theguardian.com/business/2022/apr/16/turkeys-war-with-inflation-prices-change-daily-and-everyone-is-scared>
- Daily Sabah (April 08, 2022). Turkish export climate strong but Ukraine war clouds Outlook. <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkish-export-climate-strong-but-ukraine-war-clouds-outlook>
- Daily Sabah (April 05, 2022). Turkey's exports to Russia, Ukraine slide as conflict hits shipments. <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkeys-exports-to-russia-ukraine-slide-as-conflict-hits-shipments>
- Financial Times (April 04, 2022). Turkish inflation hits 20-year high of 61% as energy and food costs soar. <https://www.ft.com/content/19e9541c-e0b6-4a1c-adb3-afc3f8e1a880>
- The Economic Times (April 04, 2022). Turkish inflation hits fresh record at 61.1 percent. The <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/business/turkish-inflation-hits-fresh-record-at-61-1-percent/articleshow/90639443.cms>
- Yahoo News (March 31, 2022). Turkey juggles relationships with Russia, Ukraine amid economic crisis. <https://uk.news.yahoo.com/turkey-juggles-relationships-russia-ukraine-105216734.html>
- Al Arabia News (March 24, 2022). Turkey, Germany, others brace for hit to tourism sector from Russia-Ukraine war. <https://english.alarabiya.net/News/world/2022/03/24/Turkey-Germany-others-brace-for-hit-to-tourism-sector-from-Russia-Ukraine-war>
- Al Jazeera News (May 02, 2022). Now in shambles': Turkey's tourism revival fades on Russian war. <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/2/lack-of-russian-visitors-to-turkey-contributes-to-tourism-slump>
- Daily Sabah (May 08, 2022). Turkish exporters lose nearly \$140M in April as Ukraine war hits trade. <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkish-exporters-lose-nearly-140m-in-april-as-ukraine-war-hits-trade>
- Al Monitor (February 07, 2022). Russian invasion of Ukraine would spell more economic turbulence for Turkey. <https://www.al-monitor.com/originals/2022/02/russian-invasion-ukraine-would-spell-more-economic-turbulence-turkey>
- Asia Times (March 15, 2022). Russia-Ukraine war threatening Turkey's economy. <https://asiatimes.com/2022/03/russia-ukraine-war-threatening-turkeys-economy/>
- Federal Reserve issues FOMC statement, (January 26, 2022). Press Release. <https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20220126a.htm>
- DW News (March 16, 2022). Turkey tourism threatened by war in Ukraine. <https://www.dw.com/en/turkey-tourism-threatened-by-war-in-ukraine/av-61143199>
- Daily Sabah (March 02, 2022). Turkey's tourism sector has to pay price for Russia-Ukraine war. <https://www.dailysabah.com/business/tourism/turkeys-tourism-sector-to-pay-price-for-russia-ukraine-war>
- Financial Times (March 29, 2022). Ukraine war will increase poverty in developing economies, warns

World Bank. <https://www.ft.com/content/f09f4864-fc81-4dbd-8086-25e70ed01019>

Middle East Eye (February 25, 2022). Turkey: How Russia-Ukraine war could set back recent economic gains. <https://www.middleeasteye.net/news/russia-ukraine-war-turkey-economy-gains-set-back>

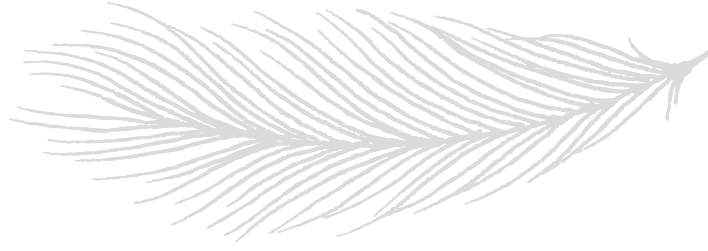
Reuters (March 11, 2022). Fallout of Ukraine war exposes Turkey's vulnerable economy.

<https://www.reuters.com/markets/europe/fallout-ukraine-war-exposes-turkeys-vulnerable-economy-2022-03-10/>

Financial times (June 03, 2022). Turkish inflation hits 23-year high of 73.5%.

<https://www.ft.com/content/43899864-9aea-4a4e-bcaa-25c52e5d7db8>

ULİSA12, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü'nün aylık politika notu yayınıdır. Her konu bir sayı editörü rehberliğinde ele alınmaktadır. Yazarların görüşleri kendilerini bağlar. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve ULİSA yazarların görüşlerinden dolayı sorumlu tutulamaz.

Adres: Güvenevler Mah.
Cinnah Cad. No: 16
Çankaya/ANKARA
Tel : 0(312)906-1313
e-posta : ulisa@ybu.edu.tr
Web Sayfası : www.ybu.edu.tr/yulisa/

©2022 ULİSA

